

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Геолого-географічний факультет
Кафедра соціально-економічної географії і регіонознавства

Туристсько-рекреаційні ресурси світу: методичні вказівки для самостійної роботи студентів

Харків - 2012

УДК 338.483.1(075.8)
ББК 65.433я73
К90

*Розглянуто методичною комісією геолого-географічного факультету
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
(протокол №7 від 17.05.2012 р.)*

*Рекомендовано до друку Вченою радою геолого-географічного факультету
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
(протокол №8 від 20.05.2012 р.)*

К90 Кулешова Г. О. Туристсько-рекреаційні ресурси світу: методичні вказівки для самостійної роботи студентів, що навчаються за спеціальністю «Економічна та соціальна географія». – Харків, 2012. – 60 с.

Методичні вказівки розроблено для самостійної роботи студентів 5 курсу денного та 6 курсу заочного відділень з метою виконання ними робочої програми навчальної дисципліни «Туристсько-рекреаційні ресурси світу», передбаченої навчальним планом підготовки студентів освітньо-кваліфікаційних рівнів «Спеціаліст» та «Магістр».

Методичні вказівки містять структуру курсу та теми змістовних модулів, тези лекцій, словник основних термінів, завдання для практичних робіт, теми для самостійної роботи студентів, питання для самоконтролю, список основної і додаткової літератури, вимоги до оцінюванні навчальних досягнень студентів.

УДК 338.483.1(075.8)
ББК 65.433я73

© Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна, 2012
© Кулешова Г.О., 2012

ЗМІСТ

1.	Загальні положення курсу	4
2.	Структура та програма змістовних модулів.....	6
3.	Тези лекцій.....	9
	<i>Лекція 1.</i> Туристичні та рекреаційні ресурси як основа розвитку туристсько-рекреаційної діяльності.....	9
	<i>Лекція 2.</i> Класифікація туристсько-рекреаційних ресурсів	12
	<i>Лекція 3.</i> Сутність туризму, його види та форми.....	19
	<i>Лекція 4.</i> Туристсько-рекреаційні ресурси регіонів світу: Європейський та Азійсько-Тихоокеанський туристичні регіони.....	24
	<i>Лекція 5.</i> Туристсько-рекреаційні ресурси регіонів світу: Американський, Африканський, Близькосхідний туристичні регіони.....	28
	<i>Лекція 6.</i> Туристсько-рекреаційні ресурси України.....	32
	<i>Лекція 7.</i> Проблеми та перспективи туристсько-рекреаційної діяльності в світі.....	37
4.	Словник основних термінів.....	38
5.	Завдання для практичних робіт.....	47
6.	Теми для самостійної роботи студентів.....	52
7.	Питання до підсумкового модульного контролю.....	52
8.	Список рекомендованої літератури	55
9.	Вимоги до оцінювання навчальних досягнень студентів.....	58
10	Список використаних джерел.....	59

1. Загальні положення курсу

Методичні вказівки розраховано для студентів денного та заочного відділень (V та VI курси), що навчаються за спеціальністю «Економічна та соціальна географія» для засвоєння програми дисципліни «*Туристсько-рекреаційні ресурси світу*».

Дана дисципліна є однією із базових у програмі професійної та практичної підготовки студентів, інтегрує у собі знання, вміння і навички з багатьох географічних дисциплін, тісно пов'язана з курсами «Регіональна економічна і соціальна географія», «Географія світового господарства», «Рекреаційна географія з основами екскурсознавства» тощо. Дана дисципліна містить 1,5 кредитів, загальна кількість годин – 54, з яких лекцій – 15 годин, практичних занять – 15 годин та самостійної роботи студентів – 24 години на денному відділенні, та, відповідно, 8, 2, 44 – на заочному відділенні.

Необхідність вивчення даної дисципліни продиктована сучасними тенденціями розвитку туристичної діяльності у світі в цілому та в Україні, зокрема. Тому ознайомлення з туристсько-рекреаційними ресурсами окремих регіонів та країн світу, виявлення особливостей їх сучасного використання в туристичній діяльності, встановлення проблем та перспектив розвитку світової індустрії туризму є важливою складовою підготовки фахівців у галузі економічної та соціальної географії.

Мета курсу – сформувати у студентів систему базових знань про туристсько-рекреаційні ресурси світу, сучасні підходи до туристичного районування світу, особливості використання туристичних та рекреаційних ресурсів у туристсько-рекреаційній діяльності, а також виявити проблеми і перспективи розвитку туризму в різних регіонах та країнах світу.

Завдання:

- ознайомитися з теоретичними та методичними основами вивчення туристсько-рекреаційних ресурсів та туристсько-рекреаційної діяльності, засвоїти основні поняття та категорії курсу;
- дати характеристику видів туристсько-рекреаційних ресурсів;
- розкрити особливості світового розвитку туризму, охарактеризувати сучасні його види та форми;
- ознайомитися з існуючими підходами до туристичного районування світу, охарактеризувати туристсько-рекреаційні ресурси

Американського, Європейського, Африканського, Азіатсько-Тихоокеанського та Близькосхідного субрегіонів;

- окреслити проблеми та перспективи розвитку світового туризму та визначити роль України у світовому туристичному комплексі.

***Компетенції, якими мають оволодіти студенти
у процесі вивчення дисципліни***

У результаті вивчення даної дисципліни студенти повинні *знати*:

- основні поняття та категорії курсу;
- сутність туристсько-рекреаційних ресурсів та їх класифікацію;
- історичні аспекти становлення туризму як самостійного виду економічної діяльності;
- види та форми туристсько-рекреаційної діяльності,
- підходи до туристичного районування світу;
- туристсько-рекреаційні ресурси субрегіонів світу;
- проблеми та перспективи розвитку світового туризму;
- туристсько-рекреаційні ресурси України світового значення, місце України в світовому туристичному комплексі.

вміти:

- давати визначення основним поняттям та категоріям курсу;
- характеризувати окремі види туристсько-рекреаційних ресурсів;
- визначати основні етапи розвитку індустрії туризму;
- давати характеристику видам туризму та туристсько-рекреаційної діяльності;
- розкривати особливості та давати оцінку туристсько-рекреаційних ресурсів субрегіонів світу та окремих країн;
- пояснювати регіональні особливості розвитку світового туризму;
- оцінювати перспективи подальшого використання туристсько-рекреаційних ресурсів та розвитку туризму в країнах світу;
- аналізувати туристсько-рекреаційні ресурси України та визначати роль країни у світовому туристичному комплексі;
- самостійно знаходити та аналізувати джерела географічної інформації, які стосуються туристсько-рекреаційних ресурсів світу та розвитку світового туризму.

2. Структура та програма навчальної дисципліни

Структура дисципліни

Назви модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с/р		л	п	лаб	інд	с/р
2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Тема 1. Туристсько-рекреаційні ресурси	10	4	2			4	5	1				4
Тема 2. Сутність туризму, його види та форми	8	2				6	7	1				6
Тема 3. Туристсько-рекреаційні ресурси регіонів світу	22	4	10			8	24	2	2			20
Тема 4. Туристсько-рекреаційні ресурси України	9	2	3			4	12	2				10
Тема 5. Проблеми та перспективи туристсько-рекреаційної діяльності в світі	5	3				2	6	2				4
Усього годин	54	15	15			24	54	8	2			44

Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Туристсько-рекреаційні ресурси

Поняття про туристичні та рекреаційні ресурси. Кількісні та якісні характеристики туристичних ресурсів. Підходи до оцінювання туристичних ресурсів. Структура туристичних ресурсів. Туристсько-рекреаційні ресурси природного походження. Технологічні, суспільні, подієві туристичні ресурси. Туристсько-рекреаційний потенціал країни.

Тема 2. Сутність туризму, його види та форми

Рекреація та туризм як соціальні явища. Передумови розвитку туристсько-рекреаційної діяльності. Етапи світового розвитку туризму. Індустрія туризму. Вплив туризму на світову економіку.

Класифікація видів туризму. Внутрішній та міжнародний туризм. Нетрадиційні види туризму. Туристичний продукт та його складові. Основні показники розвитку туризму.

Тема 3. Туристсько-рекреаційні ресурси регіонів світу

Туристичне районування світу. Туристичні регіони світу.

Європейський туристичний регіон (Південна, Західна, Північна та Центральна і Східна Європа), туристсько-рекреаційні ресурси Іспанії, Італії, Греції, Ізраїлю, Кіпру, Португалії, Хорватії, Чорногорії, Туреччини, Великої Британії, Данії, Норвегії, Німеччини, Франції, Польщі, Угорщини, Чехії.

Азійсько-Тихоокеанський туристичний регіон (Північно-Східна, Південна, Південно-Східна Азія, Океанія, Австралія та Нова Зеландія), туристсько-рекреаційні ресурси Індії, Непалу, Шрі-Ланки, Китаю, Японії, Індонезії, Таїланду, Філіппін, Австралії.

Американський туристичний регіон (Північна, Центральна, Південна Америка та країни Карибського басейну), туристсько-рекреаційні ресурси США, Канади, Мексики, Белізу, Коста-Рики, Панами, Бразилії, Аргентини, Венесуели, Перу, Чилі, Гаїті, Домініканської Республіки, Куби, Ямайки.

Африканський туристичний регіон (Північна, Західна, Центральна, Східна та Південна Африка), туристсько-рекреаційні ресурси Тунісу, Марокко, Зімбабве, Танзанії, Кенії, Ефіопії, ПАР, Кабо-Верде, Маврикію, Мадагаскару.

Близькосхідний туристичний регіон (країни Північної Африки та Близького Сходу), туристсько-рекреаційні ресурси ОАЕ, Саудівської Аравії, Єгипту, Йорданії.

Тема 4. Туристсько-рекреаційні ресурси України.

Природні, суспільні, подієві туристсько-рекреаційні ресурси України. Сім чудес України. Об'єкти Світової спадщини ЮНЕСКО в Україні. Характеристика туристичної діяльності та її вплив на економіку України. Проблеми формування позитивного іміджу України на міжнародній туристичній арені.

Тема 5. Проблеми та перспективи туристсько-рекреаційної діяльності в світі

Вплив соціальних, демографічних, політичних та інших факторів на світовий туристичний ринок. Чинники, що стримують розвиток світового туризму. Прогнози розвитку світового туризму та перспективи освоєння нових туристсько-рекреаційних ресурсів.

3. Тези лекцій

Лекція 1

Туристичні та рекреаційні ресурси як основа розвитку туристсько-рекреаційної діяльності

План

1. Сутність туристичних та рекреаційних ресурсів.
2. Кількісні та якісні характеристики туристичних ресурсів.
3. Підходи до оцінювання туристичних ресурсів.

1. Сутність туристичних та рекреаційних ресурсів полягає в тому, що вони слугують основою для формування туристичного продукту та його пропозиції. Загалом *туристичними ресурсами* вважається все, що можна використовувати в конкретному районі для організації туристичної діяльності та залучення туристів.

Туристичні ресурси – категорія історична, змінна в часі, оскільки переінакшення структури й обсягу рекреаційних потреб суспільства призводить до залучення в рекреаційну і туристичну діяльність нових елементів природного і соціально-антропогенного характеру.

Властивості туристичних ресурсів: привабливість; кліматичні умови; доступність; ступінь дослідженості; екскурсійна значущість; пейзажні і екологічні характеристики; соціально-демографічні характеристики; потенційний запас; спосіб використання та ін.

Рекреаційні ресурси – це об'єкти, явища і процеси природного та антропогенного походження, що використовуються або можуть бути використані для розвитку рекреації і туризму.

До рекреаційних ресурсів належать території та окремі об'єкти, що можуть бути використані для відпочинку і лікування людей, відновлення їхніх фізичних і духовних сил. Характерними властивостями рекреаційних ресурсів є: цілісність, динамізм, місткість, стійкість, надійність, привабливість.

Основою використання туристичних ресурсів і туристичних об'єктів для цілей туризму є туристський інтерес і туристські враження. Об'єкти туристського інтересу – визначні пам'ятки, природні об'єкти і природно-кліматичні зони, соціально-культурні об'єкти показу тощо, спроможні задовольнити потреби туриста під час туристичної поїздки або подорожі й споживанні туристичних послуг або туристичного продукту. Туристське враження виникає під час екскурсій, споглядання мальовничих природних

ландшафтів, відвідування атракціонів, ресторанів, проживання у готелі тощо.

За виконуваними функціями туристсько-рекреаційні ресурси поділяються на ресурси місцевого значення, обласного, національного та світового.

Туристсько-рекреаційний потенціал об'єкту або території – це сукупність належних до нього природних та створених людиною явищ, умов, можливостей та засобів, придатних до формування туристського продукту та здійснення відповідних турів, екскурсій та програм

Туристсько-рекреаційний потенціал території включає в себе наступні компоненти: природнокліматичні (клімат, ландшафт, екосистеми), культурно-історичні ресурси (культурно-історична спадщина, витвори мистецтва, археологічні цінності, традиції, етнос), інфраструктура, матеріально-технічна база.

Культурно-історична спадщина, що включає в себе пам'ятки історії та культури, історико-культурні території та об'єкти, які мають значення для зберігання та розвитку культурної самобутності народу, його внеску в світову цивілізацію, є важливою складовою туристського потенціалу території. Так само до цього ресурсу належать і культура, традиції та звичаї місцевого населення

Інфраструктура туризму – це комплекс споруд та мереж, що забезпечують нормальний доступ туристів до туристських ресурсів та їх належне використання в цілях туризму. Власне, саме транспортна доступність є найважливішим критерієм оцінки туристсько-рекреаційного потенціалу території.

Матеріально-технічна база складається з багатьох елементів. Це житловий сектор (готелі, мотелі, табори для автотуристів), сектор громадського харчування (кафе, ресторани, закусочні), транспортний сектор організації подорожей (агентства, організатори екскурсій), сектор розваг, інформаційний сектор (інформаційна туристична мережа), додаткові послуги та сервісна система.

Важливими факторами є людські та соціальні ресурси, тобто люди та організації, що сприяють швидкому розвитку туризму в регіоні і мають фінансовий капітал, належний рівень освіти та відповідні знання, а також системи охорони здоров'я, оточуючого середовища, власності, інтересів місцевого населення.

Всі перелічені компоненти тісно пов'язані між собою, і відсутність хоча б одного з них робить неможливий розвиток туризму в регіоні в цілому.

2. Кількісними та якісними характеристиками туристсько-рекреаційних ресурсів є:

- обсяг запасів (дебіт джерел мінеральних вод, екскурсійний потенціал туристичних центрів і маршрутів), необхідний для визначення потенційної ємності туристичних комплексів, рівня освоєння, оптимізації техногенного й антропогенного навантаження;

- площа поширення (розміри водоносних горизонтів, пляжів, лісів, площа території зі стійким сніговим покривом), яка дозволяє визначити потенційні рекреаційні угіддя, встановити межі санітарної охорони;

- період можливої експлуатації (тривалість сприятливого погодно-кліматичного періоду, купального чи лижного сезону), який визначає сезонність рекреаційних процесів і ритмічність туристичних потоків;

- територіальна зосередженість у місцях виникнення чи поширення, яка обумовлює тяжіння туристичної інфраструктури і туристичних потоків до місць їх концентрації;

- порівняно низька капіталомісткість і невисока вартість експлуатаційних затрат, що дозволяє досить швидко створювати інфраструктуру й отримувати соціальний та економічний ефект, а також самостійно використовувати окремі види ресурсів;

- багаторазовість використання при дотриманні норм раціонального природокористування і проведення заходів із рекультивації та благоустрою;

- універсальність, яка дозволяє використовувати один і той же ресурс для організації різних видів рекреаційно-туристичної діяльності;

- масовість, унікальність, інформативність і доступність, від яких залежить потужність туристичних потоків і можливість створення інфраструктури;

- соціальність – незалежно від походження і використання, туристичні ресурси характеризуються «цільовим призначенням» – покращання соціальних параметрів у суспільстві.

3. Підходи до оцінювання туристсько-рекреаційних ресурсів:

- психолого-естетична оцінка: аналізується характер емоційної дії природного чи культурного середовища на туристів, оцінюється атрактивність (привабливість) природних і культурно-історичних об'єктів;

- технологічна оцінка: визначається придатність ресурсів для організації певних видів туризму на даному етапі розвитку продуктивних сил, оцінюється можливість формування туристичних комплексів і визначається обсяг потенційних затрат;

- рентна або грошова оцінка: дозволяє визначати економічну ефективність використання природних ресурсів у туризмі у межах певних територій, регіонів, країн і порівнювати її з іншими формами господарського використання;

- медико-біологічна або фізіологічна оцінка: з'ясовується ступінь комфортності природного середовища для організації певних видів рекреаційно-туристичної діяльності й оцінюється ймовірність проявів метеотропних реакцій організму людини і розвитку метеопатії;

- кадастрова оцінка: проводиться офіційними установами і містить систематизовані зведені відомості про території, призначені для організації туристичної діяльності, відпочинку і відновлення здоров'я людини;

- бальна оцінка, яка застосовується у тих випадках, коли будь-яке явище чи ресурс не піддається точному виміру, але є потреба хоча б у приблизному його оцінюванні, а також тоді, коли немає потреби в точному вимірі явища.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення понять «туристичні» та «рекреаційні» ресурси?
2. Розкрийте сутність поняття «туристсько-рекреаційний потенціал» території. Назвіть складові туристсько-рекреаційного потенціалу регіону.
3. Назвіть кількісні та якісні характеристики туристсько-рекреаційних ресурсів.
4. Розкрийте сутність психолого-естетичної, технологічної, грошової, медико-біологічної, кадастрової та бальної оцінки туристсько-рекреаційних ресурсів.

Лекція 2

Класифікація туристсько-рекреаційних ресурсів

План

1. Туристсько-рекреаційні ресурси природного походження
2. Суспільні туристичні ресурси
3. Подієві туристичні ресурси.

1. *Природні туристсько-рекреаційні ресурси* варто розглядати як ресурси, що активно використовуються для збереження чи підтримки здоров'я індивідуума. До них можна віднести як окремі компоненти природи, так і весь природний комплекс.

Групи природних туристичних ресурсів:

1. За походженням: фізичні, до яких належать компоненти неживої природи (геологічні, кліматичні, гідрологічні, термальні ресурси); біологічні – жива природа (грунтові ресурси, флора, фауна); енергоінформаційні – специфічні поля ноосферної природи, що служать факторами привабливості (наприклад, місцевість чи ландшафт).

2. За видами рекреаційного використання: мінеральні води, грязі, ванни, солярії, ліси.

3. За швидкістю вичерпання ресурсів: вичерпні природні ресурси, тобто ті, кількість яких швидко зменшується в міру видобутку чи вилучення з природного середовища. Вони, своєю чергою, поділяються на відновлювальні (чисте повітря, прісна вода, родючий ґрунт, рослинність, тваринний світ) і невідновлювальні (грязі, мінеральні води тощо); невичерпні природні ресурси, до яких належить частина природних ресурсів (сонячна енергія, вітер, морські припливи).

4. За можливістю самовідновлення і культивування: відновлювані ресурси (наприклад, ліс) та невідновлювані ресурси (наприклад, незворотні кліматичні зміни).

Окремо виділяють природні лікувальні ресурси – рекреаційні ресурси, призначені для лікування і відпочинку населення країни чи регіону, а також туристів.

До *туристсько-рекреаційних ресурсів природного походження* належать:

- кліматотерапевтичні;
- водні;
- бальнеологічні;
- ландшафтні;
- лісові;
- орографічні;
- флоро-фауністичні.

Кліматотерапевтичні, водні, бальнеологічні і ландшафтні ресурси належать до ресурсів першого порядку, вони безпосередньо впливають на розвиток туризму та рекреації в регіоні. До природних туристичних ресурсів другого порядку, які опосередковано впливають на рекреаційні і туристичні процеси, належать орографічні, лісові та флоро-фауністичні або біотичні складники.

Кліматотерапевтичні ресурси

Клімат безпосередньо впливає на потужність і сезонність туристичних потоків, стає природним регулятором цінової політики в межах головних туристичних районів світу та окремих країн. Усе погодно-

кліматичне розмаїття за силою впливу на рекреаційні та туристичні процеси ділиться на кілька класів комфортності, які позначаються на розвитку масового туризму і регулюють його інтенсивність: комфортний, сезонно комфортний, субкомфортний і дискомфортний.

Комфортний і сезонно комфортний погодно-кліматичні комплекси створюють зони суб'єктивно приємних тепловідчуттів без ознак переохолодження чи перегріву. У Європі даний комплекс формуються в межах субтропічного кліматичного поясу, який включає більшу частину Південної Європи. У межах азійського континенту дані умови для відпочинку формуються в межах субтропічного (узбережжя Малої Азії, захід Леванту, Японські острови без Хоккайдо і Рюкю, Східний Китай, південь Корейського півострова), субекваторіального (півострови Індокитай та Індостан без пустелі Тар, острів Шрі-Ланка, Філіппінські острови, південний схід Малайського архіпелагу, Південний Китай). На території Америки комфортні і сезонно комфортні погодно-кліматичні комплекси приурочені до субтропічного кліматичного поясу в межах західного та східного узбереж Північної та Південної Америки, до субекваторіального поясу в межах східних схилів Гвіанського плоскогір'я, більшої частини Бразильського плоскогір'я, до тропічного поясу - Карибський басейн, Центральна Америка. На африканському континенті ареали з комфортними і сезонно комфортними умовами для відпочинку сформувалися на середземноморському, південно-східному та південному узбережжі, де переважає субтропічний і тропічний клімат.

Клас субкомфортних погодно-кліматичних комплексів характеризується добрими та задовільними передумовами для організації традиційних видів літнього і зимового відпочинку. Це більшість регіонів із помірним і тропічним кліматом, особливо у внутрішньоконтинентальних районах.

Дискомфортний погодно-кліматичний комплекс створює передумови для появи метеотропних реакцій та метеопатії і формує зону суб'єктивно негативних теплових відчуттів, які проявляються у значному переохолодженні чи перегріванні. Подібні умови спостерігаються на більшій частині територій, що лежать у межах екваторіального поясу, практично в усіх полярних і субполярних широтах.

Водні природно-рекреаційні ресурси включають повністю всі водойми, розташовані в певній місцевості і застосовні для безпечного відпочинку населення. Головною складовою частиною водних туристсько-рекреаційних ресурсів є морські й океанічні узбережжя з м'яким кліматом і

зручними пляжами, у межах яких концентрується до 80% загального обсягу туристичних потоків світу.

Узбережжя теплих морів включають кілька туристсько-рекреаційних районів світового значення: Середземноморський басейн, Карибський басейн, Каліфорнійське узбережжя Північної Америки, південно-східне узбережжя Австралії й Океанія. Швидкими темпами росте роль узбережжя країн Південно-Східної Азії та Південної Африки

Бальнеологічні ресурси включають джерела унікальних за складом мінеральних вод, також поклади цілющої грязі різного походження та складу, включаючи вулканічну і сапропелеві, торф'яну і мулові грязі.

Один із найбільших туристичних центрів з використання бальнеологічних ресурсів розташований у Європі, в Угорщині. Тут в околицях Будапешта в 14 місцях із надр пробиваються 523 життєдайні потоки. Саме тут розташована найбільша в Європі купальня «Сечені». Другий за обсягом використання бальнеологічних ресурсів осередок розташований на Близькому Сході. Це відоме у світі Мертве море. Концентрація солей і мінералів у ньому становить 33%. Місцевість навколо Мертвого моря багата на гарячі мінеральні джерела. Найбільше з них розташоване на південному сході від узбережжя, в Хамей Зоар, поряд з оазою ЕйнТеді. До відомих у світі бальнеологічних курортів належать також курорти Таїланду, Єгипту, Греції, Австрії та ін.

Фітолікувальні ресурси обмежуються параметрами рекреаційного використання лісів, їхніми водоохоронно-захисними властивостями, цілющим впливом на організм людини і сприятливим санітарно-гігієнічним фоном для лікування, відпочинку, туризму. Найбільші запаси фітолікувальних ресурсів (вологі екваторіальні ліси) мають Бразилія, Індонезія, Венесуела, Конго. Ліси помірного поясу, особливо тайга, багаті на хвойні породи дерев, що є особливо цінним елементом для лікування. У Росії, США, Канаді, Скандинавських країнах та на півночі Китаю сконцентровані найбільші запаси помірного поясу. Західна Європа відзначається невеликою кількістю цінних фітолікувальних ресурсів.

Ландшафтні ресурси двояко впливають на розвиток туризму. З одного боку, ландшафт є середовищем, у якому відбуваються рекреаційно-туристичні процеси, а з іншого – унікальним об'єктом споглядання.

Серед ландшафтних туристсько-рекреаційних ресурсів особливе місце посідають гори. Розмаїття природних ландшафтів, наявність екстремальних, сприятливих і комфортних умов створюють передумови для розвитку різних видів рекреаційної діяльності – від спортивних до санаторно-лікувальних.

Найпривабливішими для туристів гірськими регіонами світу, що вирівнюються мальовничими ландшафтами, чистим повітрям і незагосподарованими просторами, є Альпійські території Швейцарії, Австрії, Франції, Італії, американські Кордильєри, гірські райони Скандинавських країн, Карпати. Нині лише Альпійський макрорегіон щорічно відвідує близько 150 млн. осіб.

Для розвитку зимових видів туризму (гірськолижний, санний) використовуються й гірські райони Іспанії – Піренеї; Греції – гірськолижний центр Парнас Вермьон, Піліон, Олімп; США, Канади – Кордильєри.

Пляжні ресурси становлять вагому частку всіх туристсько-рекреаційних ресурсів. Найпривабливішими та найпопулярнішими світовими пляжними місцевостями є Лазурне узбережжя Франції – від Тулона до Монако. Останніми десятиріччями все популярнішими стають прибережні території Півдня Італії, Півдня і Сходу Іспанії, Сардинія, Балеарські й Канарські острови, Мальта, узбережжя Адріатики (Хорватія). Не втратили своєї привабливості причорноморські береги Болгарії (Золоті Піски), Румунії, Південного берега Криму. Серед інших регіонів світу найпопулярнішими зонами відпочинку є узбережжя морів і океанів, що омивають береги США, Мексики, Гавайські, Багамські, Бермудські острови, а також курортні місцевості Марокко, Тунісу, Єгипту, Ізраїлю, Туреччини, Таїланду, Індії, Китаю, Японії, Бразилії.

2. *Суспільні туристичні ресурси* – матеріальні об'єкти, що несуть семантичну та естетичну інформацію і можуть використовуватися в екскурсійно-туристичній діяльності для задоволення специфічних соціальних і рекреаційних потреб особистості. Вони включають археологічні, архітектурні, паркові, техногенні, культурологічні ресурси.

Архітектурні споруди, як об'єкти споглядання, переходять до рангу туристичних ресурсів у разі їх унікальності та культурної значимості. За функціональним призначенням архітектурні споруди, які залучені до туристсько-рекреаційної діяльності, поділяються на громадські, сакральні, або культові, фортифікаційні, технічні. На практиці архітектурні споруди із високим рівнем атрактивності досить часто мають подвійне використання. У них розміщуються музеї, готелі, ресторани тощо.

До популярних туристичних об'єктів належать середньовічні замки – укріплене житло середньовічних феодалів, королів, султанів, шахів, інших володарів. Багато замків у Європі та на Близькому Сході. Найбільше

старовинних замків в Іспанії та Франції – Шовіньї, Фалес, Лош, Кусі, Лувр, Віландо та ін.

Археологічні ресурси відносно зрідка стають визначальним чинником формування туристичних комплексів чи спеціалізованих рекреаційних систем. Але знахідки археологів, зібрані в одному місці, формують музейні експозиції і стають привабливими для сотень тисяч туристів. Це, наприклад, Давні міста цивілізацій майя, інків у країнах Центральної Америки, Помпеї в Італії, Єгипет з його «Долиною Царів» у Луксорі тощо.

Літературно-мистецькі, героїко-виховні і науково-пізнавальні туристичні ресурси дуже часто пов'язані з іменами людей, які лишили слід в історії людства, чи знаковими подіями, що супроводжували розвиток культури й історії. Вони опосередковано впливають на формування і потужність туристичних потоків. Прикладами таких об'єктів є національний історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця», створений у Батурині (Чернігівська область), національний історичний парк «Місце народження Авраама Лінкольна» (Кентуккі, США).

3. *Подієві туристичні ресурси* належать до динамічних чинників формування туристичних потоків, оскільки включають мотиваційні передумови подорожі до місця, де відбувається подія чи явище. Даний вид ресурсів не підлягає традиційному кількісному виміру. Можна говорити лише про міру впливу подієвих ресурсів на створення туристичної інфраструктури, формування туристичних потоків, яка у нинішньому світі, насамперед, залежить від реклами події та піаракцій навколо неї.

Класифікація подієвих ресурсів за тематикою

1. Громадські

✓ Гастрономічні фестивалі (*Півний фестиваль «Октоберфест» (Мюнхен, Німеччина), свято молодого вина Божоле Нуво (Франція), фестиваль морепродуктів на о. Гров (Іспанія), «Свято меду» (Мукачеве, Закарпаття)*).

✓ Фестивалі і виставки квітів (*Виставка тюльпанів (Нідерланди), фестиваль квітів у Челсі (Велика Британія), свято троянд (травень) і жасмину (серпень) у Грассі (Франція), фестиваль хризантем (Японія), фестиваль квітів (Таїланд), виставка квіткових експозицій на Співочому полі (Київ)*)

2. Мистецькі

✓ Музичні та театральні фестивалі і конкурси (*Музичний конкурс «Євробачення», фестиваль джазу в Монтрі (Швейцарія), «Слов'янський базар» (Білорусь), «Нова хвиля» (Латвія), «Таврійські ігри» (Україна), Фестиваль художнього драматичного мистецтва (Франція)*).

✓ Кінофестивалі (*Канський (Франція), Берлінський (Німеччина) кінофестивалі, кінофестиваль «Молодість» (Україна), «Кінотавр» (Росія)*).

✓ Фольклорні обряди, свята і фестивалі (*Midsommer's Day (Велика Британія), фестиваль кельтської музики (Франція), фольклорний фестиваль у Шешорах (Україна)*).

3. Спортивні

✓ Спортивні змагання (*Літні і зимові Олімпійські ігри, чемпіонати світу і Європи з футболу й інших видів спорту, спартакіади*).

✓ Ралі, перегони і регати (*Перегони Формули-1, міжнародні автотрейди, наприклад, Париж – Дакар, регати: Vendee Globe, Volvo Ocean Race*).

✓ Спортивні фестивалі (*«Лижний фестиваль» (Норвегія), «Перегони човнів» (Велика Британія)*).

4. Культурно-історичні

✓ Театралізовані шоу (*Шоу Lord of the Dance (Велика Британія), «Кіносценія» (Франція), «Наше Різдво» (Україна)*).

✓ Карнавали (*Карнавал в Новому Орлеані (США), Венеціанський карнавал Італія), карнавал в Ріо-де-Жанейро (Бразилія), карнавал в Мацатлані (Мексика)*).

✓ Національні фестивалі і свята (*Фестиваль Святого Патрика (Велика Британія, Ірландія), «Парад кохання» (Німеччина), весняні та осінні фестивалі (Китай), Дівалі або «Фестиваль Вогнів» (Індія)*).

5. Економічні і політичні

✓ Аукціони (*Сотбі'с, Крісті'с (твори мистецтва, антикваріат, Велика Британія), NAFA (хутра, Канада), Гелос (твори мистецтва, Росія), FFS (хутра, Фінляндія), Flora Holland (квіти, Нідерланди)*).

✓ Покази мод (*Тиждень високої моди в Парижі (Франція), Milano Moda Donna (Італія), Тиждні моди Mercedes-Benz*).

✓ Ярмарки і виставки (*«Райзен Гамбург» (туристичний ярмарок, Німеччина), Брюссельський міжнародний книжковий ярмарок (Бельгія)*).

✓ Автомобільні й авіаційні Салони (*Детройтський (США), Франкфуртський (Німеччина), Лондонський (Велика Британія)*).

Женевський (Швейцарія), Токійський (Японія) автосалони, авіасалон в Ле Бурже (Франція), авіасалон на о. Лангкави (Малайзія)).

✓ Політичні й економічні форуми (*Всесвітній економічний форум у Давосі (Швейцарія), Генеральна асамблея ООН, зустрічі світових лідерів*).

6. Релігійні

✓ Релігійні свята, ходи і події (*Сходження Благодатного вогню у переддень Воскресіння Христового (Єрусалим)*)

Питання для самоконтролю

1. Назвіть туристсько-рекреаційні ресурси, які належать до природних. Які з них мають визначальний вплив на розвиток туристсько-рекреаційної діяльності?

2. Які виділяють природно-кліматичні класи комфортності? Наведіть приклади.

3. Назвіть суспільні туристичні ресурси. Які з них найбільше задіяні у туристсько-рекреаційній діяльності?

4. Які туристичні ресурси називаються подієвими?

5. Які виділяють подієві туристичні ресурси за тематикою? Наведіть приклади.

Лекція 3

Сутність туризму, його види та форми

План

1. Рекреація та туризм як соціальні явища.
2. Історичні особливості розвитку туристсько-рекреаційної діяльності.
3. Класифікація видів туризму.

1. *Рекреаційна діяльність* – невід’ємна частина сучасного способу життя. Залучаючи у сферу цієї діяльності природні об’єкти, культурні комплекси, технічні системи та інші складові рекреаційного потенціалу, людина знаходить або формує, а суспільство розвиває особливі територіальні рекреаційні системи. Рекреація як одна з головних форм продуктивного використання вільного часу людини – суспільний, економічний і науковий феномен, для якого не мають значення міжгалузеві та міждисциплінарні межі.

Розрізняють три форми використання часу, відведеного на рекреацію – туризм, лікування/оздоровлення та відпочинок. Саме туризм у сучасному світі сприймається як головна форма рекреаційної діяльності,

перетворившись на потужну самостійну галузь нематеріального виробництва, яка задовольняє рекреаційні потреби.

Туризм – це багатогранне явище, що поєднує економічні, соціальні, культурні та екологічні аспекти, має невичерпний потенціал для постійного прогресу, пов'язане з багатьма галузями економіки, що зумовлює його провідне місце у соціально-економічному житті країн і народів. Туризм – найдинамічніше сфера людської діяльності, чинник економічного та культурного розвитку, захисту навколишнього середовища та історико-культурної спадщини, міжнародного взаєморозуміння, миру, дотримання прав людини та основних свобод без різниці у расі, статі, мові та релігії. Туризм – економічне джерело створення нових робочих місць та отримання прибутку, розвитку інфраструктур: промисловості. Туризм – невід'ємна складова загального міжнародного ринку.

На розвиток туризму впливають різноманітні фактори: демографічні, природно-географічні, соціально-економічні, історичні, релігійні та політико-правові. Туризм у всіх його формах є діяльністю, розвиток якої залежить від низки чинників: матеріальних ресурсів; обсягу вільного часу; віку, статі, стану здоров'я, рівня духовного розвитку, особистих смаків людей; використання певних засобів пересування та ін.

2. Розвиток туризму поділяється на декілька етапів залежно від зміни наступних факторів:

- мотивації подорожей;
- способу подорожей і розвитку транспортних засобів;
- кількості подорожуючих і охоплення туризмом різних верств населення.

За цими критеріями історичний шлях розвитку туризму можна поділити на 4 етапи:

1-й, початковий етап, – до 1841 р.

Поділ суспільства на вільних і рабів, поява товарно-грошових відносин, розподіл праці і виділення частини людей, не зайнятих у суспільному виробництві й управлінні, розвиток торгівлі, мистецтва і культури – головні фактори, які вплинули на посилення необхідності в здійсненні поїздок і подорожей. у стародавні часи. Розвиток і укрупнення міст, поглиблення процесів спеціалізації праці, розвиток торгових ярмарків, підвищення життєвого рівня спричинює до зростання кількості людей, які мають стимул і можливість подорожувати. Велику роль в процесі розвитку туризму починають відігравати фактори, пов'язані з

появою сфери послуг та невиробничої сфери, будівництвом інфраструктури.

2-й, етап становлення туризму як галузі, – з 1841-1914 рр.

Початком 2-го етапу в розвитку туризму можна вважати 1841 рік, коли англійцем Томасом Куком здійснена перша комерційна туристична поїздка з Лейстера в Лафборо, під час якої було перевезено залізницею з метою прогулянки 600 чоловік – членів товариства тверезості. У 1847 році Томас Кук створив туристичне товариство, яке розповсюджувало білети (путівки) не тільки в Англії, а й за її межами. У 1863 році Т. Куком організована велика подорож англійців у Швейцарію, а у 1868 році – в Північну Америку. Томас Кук вперше створив специфічний туристичний продукт – тур, уклавши угоди із залізничниками і пароплавними компаніями, готелями та ресторанами на обслуговування туристів. Ідею Т. Кука підхопили багато підприємців найбільш індустріально розвинутих європейських країн, де в 40-50-х роках ХІХ ст. відкриваються перші туристичні бюро.

3-й, етап формування індустрії туризму, – з 1914 - 1945 рр.

Туристична активність була перервана Першою світовою війною, після закінчення якої туризм знову активно розвивається. Так почався 3-й етап - етап індустріалізації туризму. Туристична діяльність стає основною діяльністю для багатьох підприємств і організацій, які професійно надають туристичні послуги. Після закінчення Другої світової війни туристична індустрія отримує ще більш могутній поштовх до розвитку.

4-й, етап монополізації туристичної індустрії, – з 1945 р. до наших днів.

Загальними тенденціями, що характеризують початок 4-го етапу розвитку світового туризму є міжнародна інтеграція, розширення міжнародного розподілу праці, відкриття кордонів, забезпечення більш легкого доступу в інші країни, розвиток транспорту і зв'язку, підвищення рівня життя широких верств населення. Визначальною характеристикою цього періоду є монополізація галузі туризму, тобто виділення її в самостійну складову сфери послуг.

Таким чином, розвитку туризму у світі сприяли політичні, економічні, технічні, культурологічні та соціальні фактори. Інтенсивний розвиток туризму спостерігається в країнах зі сприятливою внутрішньою і зовнішньою політикою, стійким економічним розвитком, високим рівнем культури, соціальною підтримкою громадян.

3. Класифікація видів туризму за метою подорожі:

Екскурсійний туризм – подорож із пізнавальною метою.

Рекреаційний туризм – подорож із метою відпочинку, оздоровлення і лікування.

Діловий туризм – це обслуговування клієнта під час виконання ним професійних обов'язків як за місцем проживання, так і в інших регіонах, що дозволяє більш якісно і з меншими витратами організувати свою діяльність або поїздку. До сфери ділового туризму належить організація різних конференцій, семінарів, симпозіумів тощо. Велике значення має наявність при готельних комплексах спеціальних залів, обладнання для зв'язку (телефони, факси, Інтернет), приміщення для ведення переговорів та ін.

Науковий туризм – вид туризму, що включає поїздки з метою участі в різних конгресах, симпозіумах і нарадах науковців, а також участь у різноманітних наукових експедиціях людей, які не є науковцями, але мають бажання, за окрему оплату, брати у них участь.

Етнічний туризм – поїздки з метою побачень з рідними та близькими. Ця форма туризму пов'язана з відвідуванням і виїздом у віддалені регіони або інші країни.

Спортивний туризм – поїздки з метою участі в спортивних заходах та підтримки улюблених команд.

Релігійний туризм – подорож, яка має за мету виконання релігійних процедур, місій, відвідування святих місць та ін.

Пригодницький туризм – туризм пов'язаний із фізичними навантаженнями, а іноді і з небезпекою для життя.

Соціальний туризм – це подорож із метою участі в громадських заходах (мітинги, демонстрації, публічні виступи, марші).

Екологічний туризм – екскурсії та подорожі з турботою про навколишнє середовище. В багатьох випадках екотуризм стає супутником і невід'ємною частиною інших видів туризму.

Сільський, зелений туризм – тимчасове переміщення туристів у сільську місцевість з метою відпочинку та ознайомлення з місцевим способом життя, культурою, традиціями, звичаями.

Промисловий (індустріальний) туризм – це відвідання кар'єрів, шахт, промислових підприємств з метою ознайомитись з їх роботою, або наслідками впливу на навколишнє природне середовище.

До видів туризму за метою можна віднести розважальний, навчальний, військовий, екстремальний, агротуризм та багато інших.

Всі ці види туризму тісно переплітаються між собою і виділити їх у чистому виді не завжди можливо. Наприклад, діловий туризм може поєднуватись з екскурсійним або спортивним, етнічний - з релігійним, екскурсійний - з рекреаційним і т.д.

За часовою характеристикою туризм можна класифікувати різними способами. Найбільш суттєвими є сезонність, прив'язка до конкретних подій, час, виділений клієнтом на подорож.

Сезонність – один із найважливіших показників в туристичному бізнесі, який означає нерівномірність руху туристів протягом року. При цьому можна виділити два основні критерії підвищеної активності туристів. Це час виїзду туристів до місць відпочинку (прив'язка до певної мети подорожі) і сезонність туристичної активності в даному регіоні.

Прив'язка до конкретних подій супроводжує окремі види туризму і примушує працівників туристичної індустрії більш ретельно готуватись до таких подій, особливо коли вони великомасштабні (наприклад, Олімпійські ігри, міжнародні ярмарки, концерти зірок естради тощо).

Час, виділений туристом на подорож, може бути обмежений як об'єктивними (тривалість відпустки або кількість вихідних днів), так і суб'єктивними причинами.

За територіальними ознаками можна виділити різні види туризму, до найважливіших з яких належать приміський, внутрішньо-регіональний, внутрішньодержавний та міжнародний туризм.

Приміський туризм – виїзди за місто в період відпусток або на вихідні дні. Це можуть бути виїзди на природу, поїздки в приміські бази відпочинку, пансіонати, відвідування історичних, культурних місць, розташованих поблизу міста та ін. По тривалості подорожі цей вид туризму розподіляється на маршрути вихідного дня (короткотривалі подорожі), подорожі околицями міста від 2 до 7 днів (середньотривалі подорожі) і поїздки на термін більше 7 днів (довготривалі подорожі).

Внутрішньорегіональний туризм – поїздки та подорожі в межах певного регіону. Регіоном може бути як область, так і територіальна спільність комплексу областей, об'єднаних загальними культурно-історичними, природно-кліматичними, економічними або іншими особливостями, наприклад, Карпатський регіон.

Внутрішньодержавний туризм – подорожі, обмежені державними кордонами країни для громадян з постійним місцем проживання у цій країні. Приміський, внутрішньорегіональний та внутрішньодержавний туризм прийнято називати *внутрішнім туризмом*.

Внутрішній туризм – тимчасовий виїзд громадян конкретної країни з постійного місця проживання в рамках національних кордонів цієї країни для відпочинку, задоволення пізнавальних інтересів, занять спортом та з іншою туристичною метою.

Міжнародний туризм – поїздки з туристичною метою за межі країни постійного проживання. В міжнародному туризмі виділяють дві його форми - іноземний (в'їзний) і зарубіжний (виїзний), які різняться між собою за напрямками туристичних потоків. Один і той самий турист може бути класифікований як в'їжджаючий і виїжджаючий одночасно залежно від того, стосовно якої країни фіксується його переміщення. Розрізняють країну походження туриста, яку він залишає, і країну призначення, куди він прибуває. В першому випадку мова йде про виїзний, в другому - про в'їзний туризм.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть спільні та відмінні риси рекреації та туризму.
2. Які фактори впливають на розвиток туризму?
3. Назвіть та охарактеризуйте основні етапи розвитку туризму.
4. Які виділяють види туризму за метою подорожі?
5. Розкрийте сутність внутрішнього та міжнародного туризму.

Лекція 4

Туристсько-рекреаційні ресурси регіонів світу: Європейський та Азійсько-Тихоокеанський туристичні регіони

План

1. Туристичне районування світу. Туристичні регіони світу.
2. Європейський туристичний регіон
3. Азійсько-Тихоокеанський туристичний регіон.

1. Згідно підходів, запропонованих Світовою Туристичною Організацією, традиційно виділяють п'ять туристичних регіонів, у межах яких виокремлено окремі субрегіони (райони):

Європейський (Південна, Західна, Північна та Центральна і Східна Європа);

Азійсько-Тихоокеанський, у складі Північно-Східної, Південної, Південно-Східної Азії та Океанії, куди також належать Австралія та Нова Зеландія;

Американський, у складі Північної, Центральної, Південної Америки та Карибського басейну,

Африканський (Північна, Західна, Центральна, Східна та Південна Африка);

Близькосхідний, до якого належать країни арабського світу, компактно розташовані у Північній Африці та на Близькому Сході.

Згідно даного регіонального поділу до складу Південноєвропейського субрегіону включені Туреччина, Кіпр та Ізраїль, до Північної Європи - Велика Британія та Ірландія, а до Центральної і Східної Європи також належать Росія, Казахстан, республіки Закавказзя і Середньої Азії.

2. *Європейський туристичний регіон* є безперечним світовим лідером за обсягами акумуляції туристичних потоків. У його межах здійснюється майже 55 % світових туристичних поїздок. У межах Європейського туристичного регіону провідну роль за рівнем розвитку міжнародного туризму відіграють Південна та Західна Європа. Позитивну динаміку зростання кількості міжнародних прибуттів демонструють країни Центральної і Східної Європи.

Південноєвропейський туристичний район: *Албанія - Андорра - Боснія і Герцеговина - Ватикан - Гібралтар - Греція - Ізраїль - Іспанія - Італія - Кіпр - Македонія - Мальта - Монако - Португалія - Сан-Марино - Сербія - Словенія - Туреччина - Хорватія - Черногорія.*

Європейське Середземномор'я – один із найбільш популярних і відвідуваних туристичних районів світу. Провідними туристичними державами району є Іспанія й Італія, які щороку обслуговують до 60 і 50 млн. туристів відповідно.

Північноєвропейський туристичний район: *Велика Британія - Гренландія - Данія - Ірландія - Ісландія - Норвегія - Фінляндія - Швеція.*

Туристичний район Північна Європа включає країни, які окрім географічної близькості і розташування на півночі Європи мають і ряд інших загальних рис: культурно-історичну спільність, високий рівень економічного розвитку і добробуту, порівняно невелику чисельність населення, за винятком Великої Британії.

Західноєвропейський туристичний район: *Австрія - Бельгія - Ліхтенштейн - Люксембург - Нідерланди - Німеччина - Франція - Швейцарія.*

Західна Європа – традиційний туристичний район світового рівня, індустрія туризму якого пропонує високоякісний і різнохарактерний

туристичний продукт - від пляжно-купального відпочинку і гірськолижного туризму до паломництва й екологічних турів. Лідерство за багатством туристичних ресурсів, їх різноманітністю і залученням до використання належить Франції та Німеччині.

Центрально-Східноєвропейський туристичний район: *Азербайджан - Білорусь - Болгарія - Вірменія - Грузія - Естонія - Казахстан - Киргизстан - Латвія - Литва - Молдова - Польща - Росія - Румунія - Словаччина - Таджикистан - Туркменістан - Угорщина - Узбекистан - Україна - Чехія.*

Район складається з країн із різними рівнями соціально-економічного розвитку і несхожими культурами, які заселені народами із відмінними ментальностями. На одному полюсі знаходяться Чехія, Польща, Угорщина, Словаччина, Румунія, країни Прибалтики й ін., на іншому боці - Туркменістан, Узбекистан, Киргизстан - типові азійські держави із сировинно орієнтованими економіками й авторитарними політичними системами. Особливе місце і в районі посідає Російська Федерація, специфічне культурне й економічне середовище формують республіки Закавказзя. Строкатість характерна і для ресурсної забезпеченості індустрії туризму та специфіки її розвитку в окремих державах.

3. *Азійсько-Тихоокеанський туристичний регіон* включає полярні типи країн. З одного боку – Японія, Австралія і Нова Зеландія, які належать до світових економічних лідерів та найбагатших країн з високим рівнем розвитку, а з іншого Афганістан, Непал, Шрі-Ланка, М'янма, Бангладеш, Папуа - Нова Гвінея, які належать до найбідніших держав світу. До регіону також належать Китай та Індія – країни з більш ніж мільярдним населенням кожна, з потужним сировинним і промисловим потенціалом, але з низькими прибутками на одного жителя.

Туристичні ресурси регіону відзначаються надзвичайним багатством і різноманіттям. Це стосується як природних, так і суспільних та подієвих ресурсів. Їх залучення до інтенсивного використання у туристичній індустрії залежить від економічного розвитку і демократичних перетворень у багатьох країнах регіону.

Міжнародний туризм в Азійсько-Тихоокеанському регіоні – відносно молоде явище, оскільки індустрія туризму в окремих країнах почала розвиватися у 1980-ті роки.

На географію виїзних потоків визначальний вплив має Японія. Стрімко завойовують міжнародний туристичний ринок країни Південно-Східної Азії. Таїланд, Індонезія, В'єтнам. Значна кількість острівних країн в Океанії існує за рахунок міжнародного туризму. Федеративні Штати

Мікронезії, Палау, Фіджі вже тривалий час асоціюються у західного споживача із туристичним «раєм» – блакитні лагуни з чистою водою і теплим піском пляжів, коралові рифи, екзотична флора і фауна манять до себе тисячі мандрівників. Але відсутність на багатьох островах в Океанії постійного населення через нестачу питної води і ресурсів першої необхідності ускладнює розвиток туристичної індустрії. Десятки і сотні кілометрів ідеальних пляжів чекають свого часу.

На заваді інтенсифікації використання потужного природного потенціалу Австралії і Нової Зеландії стоїть їх віддаленість від головних споживчих туристичних ринків. Але розвиток круїзного туризму, авіаційного транспорту і цінова політика провідних авіаперевізників з кожним роком все більше нівелюють цей негативний чинник.

Південноазійський туристичний район: *Афганістан - Бангладеш - Бутан - Індія - Іран - Мальдіви - Непал - Пакистан - Шрі-Ланка.*

Північно-Східноазійський туристичний район: *Китай - Монголія - Південна Корея - Північна Корея - Тайвань - Японія.*

Південно-Східноазійський туристичний район: *В'єтнам - Індонезія - Камбоджа - Лаос - М'янма - Сінгапур - Таїланд - Філіппіни.*

Австралія і Океанія: *Австралія - Вануату - Гуам - Кірибаті - Кокосові Острови - Маршалові Острови - Мікронезія - Нова Зеландія - Нова Каледонія - Норфолк - Острів Різдва - Острови Кука - Острови Піткерн - Палау - Папуа - Нова Гвінея - Північні Маріанські Острови - Самоа - Соломонові Острови - Тонга - Тувалу - Уолліс і Футуна - Фіджі - Французька Полінезія.*

Питання для самоконтролю

1. Назвіть туристичні регіони, які виділяють згідно підходів, запропонованих Світовою Туристичною Організацією.
2. Які туристичні райони виділяють в межах Європейського туристичного регіону?
3. Які територіальні відмінності у розвитку туристсько-рекреаційної діяльності в країнах Європейського туристичного регіону?
4. Назвіть туристичні райони Азійсько-Тихоокеанського туристичного регіону.
5. У чому полягає специфіка туристсько-рекреаційних ресурсів країн Азійсько-Тихоокеанського туристичного регіону?
6. Які країни Азійсько-Тихоокеанського туристичного регіону є лідерами у розвитку туристсько-рекреаційної діяльності?

7. Назвіть фактори, що стримують розвиток туристсько-рекреаційної діяльності в країнах Європейського та Азійсько-Тихоокеанського туристичних регіонів.

Лекція 5

Туристсько-рекреаційні ресурси регіонів світу: Американський, Африканський, Близькосхідний туристичні регіони

План

1. Американський туристичний регіон.
2. Африканський туристичний регіон.
3. Близькосхідний туристичний регіон.

1. *Американський туристичний регіон* посідає третє місце у світі за кількістю міжнародних туристичних прибуттів. У межах регіону домінує Північна Америка – майже 70 % туристів приїждить до США, Мексики та Канади. Усі основні потоки в цьому регіоні починаються і закінчуються в США. Між США та Мексикою сформувався найбільш потужний світовий міждержавний туристичний потік – близько 20 млн. осіб. Туристів приваблюють унікальні природні об'єкти, національні і тематичні парки, міста з хмарочосами, музеї із багатими колекціями художніх творів та інші атракції. Канада та Мексика щороку приймають близько 17 і 22 млн. туристів відповідно.

Північноамериканський туристичний район: *США - Канада - Мексика.*

Північноамериканський район виділяється надзвичайно високим рівнем розвитку внутрішнього туризму. У США щороку здійснюється близько 1 млрд. Подорожі та активний відпочинок стали невід'ємним елементом культури американців, що відбилося і на виробництві – індустрія туризму стала найбільшим експортером послуг і галуззю, де зосереджена найбільша кількість підприємств.

Центральноамериканський туристичний район: *Беліз - Гватемала - Гондурас - Коста-Рика - Нікарагуа - Панама - Сальвадор.*

Південноамериканський туристичний район: *Аргентина - Болівія - Бразилія - Венесуела - Еквадор - Гайана - Колумбія - Парагвай - Перу - Суринам - Уругвай - Французька Гайана - Чилі.*

Переважає більшість держав Центральної Америки, які часто називають «банановими республіками», є бідними аграрними країнами. Міжнародний туризм належить до пріоритетних напрямків розвитку

національних господарств. Підставою для цього є стійкий попит з боку американських і канадських споживачів і ресурсна забезпеченість: країни володіють достатніми для розвитку туристичної індустрії природними і суспільними туристичними ресурсами. Серед природних ресурсів переважають біотичні і ландшафтні, які сконцентровані в національних парках та узбережжя теплих морів із пляжами і кораловими рифами. Культурно-історична складова ресурсів презентована неперевершеними пам'ятками цивілізації майя, музеями, непересічними зразками архітектури іспанської колоніальної доби. Найбільш привабливими туристичними країнами району є Беліз, Коста-Рика, Панама. У цілому країни Центральної Америки протягом кількох останніх років приймають близько 7-8 млн. туристів, із них 2 млн. приїждять до Коста-Рики.

Центральна і Південна Америка нині позиціонуються як райони з потужними природними ресурсами, насамперед лісовими, флоро-фауністичними і ландшафтними, які сприяють інтенсивному використанню екотуристичних технологій. Екологічний туризм в обох районах перетворився на реальну альтернативу сільському господарству і лісозаготівлі. До країн, які реалізують грандіозні екотуристичні проекти належать Бразилія, Перу, Венесуела, Беліз, Гватемала.

Латинська Америка у цілому багата на культурно-історичні ресурси. Особливий інтерес у туристів викликають пам'ятки доколумбових часів на території Перу, Мексики та інших країн регіону.

Карибський басейн: *Ангілья - Антильські Острови - Антигуа і Барбуда - Аруба - Багами - Барбадос - Бермуди - Віргінські Острови - Гаїті - Гваделупа - Гренада - Домініка - Домініканська Республіка - Кайманові Острови - Куба - Мартініка - Монтсеррат - Сент-Люсія - Сент-Кітс і Невіс - Тринідад і Тобаго - Ямайка.*

У межах Карибського басейну розташована переважна більшість «країн-готелів» світу, які існують за рахунок міжнародного туризму. Головним видом ресурсу, який став основою розвитку туризму в районі є узбережжя теплих морів.

2. *Африканському туристичному регіону* притаманна перевага природних туристичних ресурсів. Особливо значними серед них є флоро-фауністичні і ландшафтні складові ресурсного потенціалу. Для порізних країн і територій регіону характерні комфортні погодно-кліматичні умови – основа розвитку масового туризму.

На ринку міжнародних туристичних послуг окремі африканські держави посіли чільні місця і пропонують високоякісний туристичний

продукт: Маврикій – весільний туризм і пляжно-купальний відпочинок; Туніс і Марокко – пляжно-купальний, лікувально-оздоровчий і пізнавальний туризм; Зімбабве, Танзанія та Кенія – сафарі й екологічний туризм; ПАР – пляжно-купальний відпочинок, гастрономічний і екологічний туризм; Кабо-Верде спеціалізується на дайвінгу та серфінгу. Стосовно більшості інших держав, особливо центральноафриканських, то актуальність розвитку міжнародного туризму для них не стоїть на порядку денному: несприятливий для відпочинку європейців і американців клімат, міжетнічні конфлікти, бідність, висока захворюваність на СНІД та інші недуги і відсутність елементарних побутових умов роблять ці країни непривабливими з точки зору рекреаційно-туристичної діяльності.

Для багатьох країн цієї частини Африки характерні економічна і політична нестабільність. Більшість країн – багатонаціональні. У деяких районах продовжуються міжетнічні зіткнення. Гострою є проблема піратства. Часто відбувається зміна влади. Усе це ускладнюється бідністю. У більшості своїй величина ВВП у розрахунку на душу населення у країнах регіону становить декілька сотень доларів на рік. Слабка економіка цих держав не в змозі ефективно реагувати на екологічні виклики: опустелювання перетворилося на гостру проблему цього регіону. Все це призводить до того, що, незважаючи на наявні природні ресурси (тепле океанічне узбережжя, біорізноманіття, сприятливий клімат), міжнародний туризм не є актуальним напрямком розвитку національних господарств. Масовий туризм не набув належного рівня розвитку і має анклавний, осередковий характер.

Північноафриканський туристичний район: *Алжир - Марокко - Судан - Туніс*

Західноафриканський туристичний район: *Бенін - Буркіна-Фасо - Гамбія - Гана - Гвінея - Гвінея Бісау - Кабо-Верде - Кот-Д'Івуар - Мавританія - Малі - Нігер - Нігерія - Сенегал - Сьєра Леоне - Того*

До країн, які мають певні здобутки на шляху реалізації проектів розвитку туристичної індустрії належать Сенегал, Буркіна-Фасо, Гамбія.

Центральноафриканський туристичний район: *Ангола - Габон - Демократична Республіка Конго - Екваторіальна Гвінея - Камерун - Конго - Сан-Томе і Принсіпі - Центрально-африканська Республіка - Чад*

Південноафриканський туристичний район: *Ботсвана - Лесото - Намібія - Південноафриканська Республіка - Свазіленд*

Південна Африка - порівняно молодий, динамічний регіон міжнародного туризму. Найбільш популярними туристичними країнами є

ПАР і Намібія, які володіють унікальним природно-ресурсним потенціалом та культурно-історичними атракціями світового рівня.

Східноафриканський туристичний район: *Бурунді - Джибуті - Еритрея - Ефіопія - Замбія - Зімбабве - Кенія - Коморські Острови - Мадагаскар - Малаві - Маврикій - Мозамбік - Реюньон - Руанда - Сейшельські Острови - Танзанія – Уганда.*

3. *Близькосхідний туристичний регіон: Бахрейн - Єгипет - Ємен - Ірак - Йорданія - Катар- Кувейт- Ліван- Лівія- Об'єднані Арабські Емірати - Оман - Саудівська Аравія - Сирія.*

Близький Схід – особливий культурний світ, який об'єднує країни, переважно більшість населення яких становлять араби.

Різке зростання міжнародних туристичних прибуттів в даний регіон останнім часом відбулося за рахунок двох країн – Єгипту і Саудівської Аравії, у яких розвиток туристичної індустрії опирається на різні види ресурсів. Єгипет експлуатує природні ресурси узбережжя теплого моря й орієнтується на масові популярні види туризму, Саудівська Аравія, використовуючи подієві і культурно-історичні ресурси, спеціалізується на релігійному туризмі.

Геотуристичне положення Єгипту досить вигідне: країна розташована у безпосередній близькості від одного з головних споживчих ринків світу – Європи. Має вихід до узбережжя Середземного і Червоного морів. Країна є центром давньої цивілізації і містить на своїй території туристичні атракції світового рівня (піраміди Гізи, долина царів у Луксорі, гора Мойсея), музеї, де зібрані безцінні колекції. Негативною рисою геотуристичного положення Єгипту є його межування із осередком міжнародної напруги, у центрі якого знаходяться сектор Газа, Ізраїль та Палестина. Навіть у непростій ситуації навколо арабо-ізраїльського конфлікту, туристичні фірми Єгипту знаходять можливість використовувати потенціал сусіднього Ізраїлю й організують екскурсійні поїздки зі своєї території до Мертвого моря, Єрусалиму й інших цікавих об'єктів. Найбільшими курортними центрами Єгипту є Хургала, Шарм-ель-Шейх, Сафага.

Туристичний потенціал Саудівської Аравії формує унікальна природа пустель, поєднання архаїчних традицій та сучасної економіки, численні сакральні святині ісламського світу. Головною причиною приїзду іноземців до Саудівської Аравії є саме святині і поклоніння їм. Основним видом міжнародного туризму в країні є релігійний. Паломництво до Саудівської Аравії засноване на традиціях ісламу. Кожен мусульманин

хоча б раз за життя повинен здійснити подорож до священних міст – Мекки і Медини. Немусульманам в'їзд до Мекки заборонений.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть країни Північноамериканського туристичного району. Які фактори впливають на розвиток туризму в даних країнах?
2. Які туристсько-рекреаційні ресурси переважають в країнах Карибського басейну, Центральної та Латинської Америки?
3. Назвіть причини недостатнього розвитку туристсько-рекреаційної діяльності на африканському континенті.
4. Яка спеціалізація туристичної діяльності в Тунісі і Марокко, Зімбабве, Танзанії та Кенії, ПАР, Кабо-Верде, на Маврикії?
5. Які країни віднесено до Близькосхідного туристичного району.
6. Охарактеризуйте особливості розвитку туристсько-рекреаційної діяльності в Єгипті та в Саудівській Аравії.

Лекція 6

Туристсько-рекреаційні ресурси України

План

1. Природні, суспільні, подієві туристсько-рекреаційні ресурси України.
2. Об'єкти Світової спадщини ЮНЕСКО в Україні.
3. Туристсько-рекреаційне районування України.

1. Україна має всі необхідні умови і ресурси для розвитку туристсько-рекреаційного господарства та перетворення його на провідну галузь економіки і важливу частину європейського туристичного ринку. До найважливіших рекреаційних ресурсів України в наш час належать бальнеологічні (мінеральні води, грязі, озокерит), кліматичні, ландшафтні, пляжні, пізнавальні.

В Україні наявні мінеральні води всіх основних бальнеологічних груп. Деякі з них, зокрема «Миргородська», «Куяльник», «Поляна квасова», «Березівські мінеральні води», «Нафтуса» і радонові води, мають світове значення та є унікальними. Попереду інтенсивне освоєння сульфідних, залізистих, миш'яковистих та інших мінеральних лікувальних вод. Україна належить до найбагатших на бальнеологічні ресурси країн світу.

Найбільшою бальнеологічною областю України є Карпатський регіон, зокрема Передкарпаття. Тут освоєно понад 200 джерел і свердловин мінеральних вод. Першість у регіоні належить трускавецькій

«Нафтусі». Важливим бальнеологічним регіоном є Поділля. Тут розташовано 10 родовищ і 16 ділянок мінеральних вод. Нині у цьому регіоні функціонують такі курорти, як Заліщики (Тернопільська область), Хмільник (Вінницька область) та ін.

Україна володіє практично невичерпними і найбільшими у світі запасами лікувальних грязей, які складаються з різних за природним утворенням і лікувальною дією відкладів морських заток, боліт і озер. Ці грязі містять воду, мінеральні та органічні речовини. Відомі українські грязеві курорти – Бердянськ, Євпаторія, Хаджибейський курорт та ін.

Кліматичні ресурси України з погляду їх рекреаційного використання належать до найкращих: тепле літо і не дуже холодна зима зі стійким сніговим покривом. Ще однією особливістю клімату України є його велика різноманітність. Так, середня річна температура на полонинах Карпат така, як у приполяр'ї (0 °С), а на Південному узбережжі Криму (+12,5 °С) вона відповідає температурі середземноморського узбережжя Франції.

Ландшафтні рекреаційні ресурси України теж доволі багаті та різноманітні. Велику роль тут відіграють рельєф і рослинність. Для нашої держави характерна доволі розчленована поверхня з безліччю мальовничих височин, плато, піднять, останців тощо. Особливо в цьому сенсі виділяється Правобережжя. Тут рельєф у поєднанні з місцевими кліматичними і рослинними ресурсами в цілому є унікальним не лише для Європи, а й для світу (Словечансько-Овруцький, Мізоцький кряжі, Канівські гори, Товтри, Галогори, Розточчя тощо).

Світове значення мають в Україні рекреаційні ресурси пляжів, природно-заповідного фонду, спелеоресурси. Пляжні ресурси України зосереджені на приморських територіях Одеської, Миколаївської, Херсонської, Запорізької і Донецької областей та в Криму. В Україні є кілька з найбільших печер світу, які за відповідного обладнання можна перетворити на рекреаційно-туристичні об'єкти міжнародного значення. Зосереджені печери у трьох регіонах: Подільсько-Буковинському (Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька, Львівська та Івано-Франківська області), у Криму та Карпатах.

В Україні під охороною держави перебувають понад 70 тис. пам'яток історії та культури, серед них понад 12 тис. особливо цінних у туристичному плані пам'яток архітектури, які є зразками монументальних витворів мистецтва, починаючи від III ст. до н. е.

Пам'ятки історії та архітектури на території України розміщені нерівномірно. Більшість із них знаходиться в західних областях України, а

також у Київській, Хмельницькій, Вінницькій, Чернігівській, Сумській областях та в Республіці Крим. Східні й південні області не є настільки багатими на пам'ятки архітектури, – найдавніші з них датуються XVII ст., що пов'язано з пізнім освоєнням території.

Найбільше пам'яток історії та архітектури розміщено у Львові (2500) та Львівській області. Особливо цінними є архітектурні ансамблі площі Ринок (XV–XIX), вулиць Вірменської (XIV–XIX) та Руської. Мистецьку цінність європейського масштабу мають ансамблі Успенської церкви (XVI–XVII), Святоюрського (XVII) та Вірменського (XIV–XVIII) соборів; Домініканського костелу (XVIII).

Другим містом в Україні за кількістю пам'яток архітектури є Київ (понад 1500). Передусім це споруди епохи Київської Русі – Золоті ворота (1037), Софіївський собор (1037), Видубицький монастир (XI), ансамбль Києво-Печерської лаври (XI).

Кам'янець-Подільський – місто-заповідник, що за кількістю пам'яток архітектури (понад 150) посідає третє місце в Україні. Особливу цінність становлять Стара фортеця (XI–XVIII), церкви, костели, житлові та цивільні споруди.

В Україні збереглися пам'ятки, пов'язані з колонізацією Причорномор'я стародавніми греками. Це руїни Херсонесу і Пантікапея в Криму, Ольвії в Миколаївській області.

Через часті напади на землі України іноземних загарбників на її території споруджено чимало замків і фортець, які мають європейське значення. До найцінніших варто віднести замки в Ужгороді, Кременці, Луцьку, Острозі та ін.

В Україні останнім часом активно розвивається подієвий туризм з використанням подієвих туристичних ресурсів. Серед найбільш відвідуваних подій можна назвати наступні: Юморина в Одесі; Джазовий фестиваль в Коктебелі; Таврійські ігри в Новій Каховці; Етнофестиваль «Шешори»; Національний Сорочинський ярмарок; Казантіп; Всеукраїнський фестиваль популярної і рок музики «Тарас Бульба»; Чорноморські ігри; Дні міст України (День Києва і т. д.); Червона рута; Всеукраїнський молодіжний фестиваль «Перлини сезону»; Рок Екзістенція; Міжнародний Гуцульський фестиваль; КиївМузикФест (Київ); Форум музики молодих (Київ); «Прем'єри сезону» (Київ) «Музична Трибуна Київської Молоді» (Київ); «Тера Героїка» (Каменець-Подільський); Столичне Автошоу; Футбольні ігри української збірної і клубів, Ліга Чемпіонів, Кубок УЄФА і ін.; Кубок Дерюгиной; Кубок Вадима Гетьмана; Раллі (PRIME Yalta Rally 2008 і ін.); Концерти

зарубіжних і відчизняних зірок; Сучасне мистецтво в Україні від Pinchukartcentre; Міжнародні і всеукраїнські виставки та ін.

2. До списку Всесвітньої спадщини Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки й культури (ЮНЕСКО) з України входять шість об'єктів:

1. *Собор святої Софії – Премудрості Божої, Софія Київська або Софійський Собор* (занесений до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО у 1990 р.) – християнський собор в центрі Києва, пам'ятка української архітектури та монументального живопису 11–18 століть, одна з небагатьох уцілілих споруд часів Київської Русі. Одна з найголовніших християнських святинь Східної Європи, історичний центр Київської митрополії. Розташований на території Софійського монастиря, є складовою Національного заповідника «Софія Київська».

2. *Успенська Києво-Печерська лавра* (1990 р.) – одна з найбільших православних святинь України, визначна пам'ятка історії та архітектури, а також діючий монастир Української православної церкви Московського патріархату зі статусом лаври. Заснована в 1051 при Ярославі Мудрому ченцем Антонієм, родом з Любеча. Співзасновником Печерського монастиря став один з перших учнів Антонія – Феодосій. В теперішній час пам'ятка знаходиться під юрисдикцією Національного заповідника, Державних музеїв і Української Православної церкви Московського патріархату.

3. *Історичний центр Львова* (1998 р.) – перший район Львова, де було засновано місто, яким воно довгий час обмежувалося, і звідки розвивалося; політичний, економічний і культурний центр Львова.

4. *Дуга Струве* (2005 р.) – мережа з 265 пунктів триангуляції, що представляють собою закладені в землю кам'яні куби розміром 2 на 2 метри, довжиною більше 2820 км. Створювалася з метою визначення параметрів Землі, її форми й розміру. Українські об'єкти дуги знаходяться у селах Катериновка, Фельчин, Баранівка (Хмельницька область), а також Старо-Некрасовка Одеської області.

5. *Букові праліси Карпат* (2007 р.) – транснаціональний серійний природний об'єкт, що складається з десяти окремих масивів, які розташовані вздовж осі завдовжки 185 км. Простягається від Рахівських гір та Чорногірського хребта в Україні на захід Полонинським хребтом до гір Буковські Врхи та Вигорлат у Словаччині. Українсько-словацький об'єкт «Букові праліси Карпат» займає площу 77971,6 га, з яких 29278,9 га складають заповідне ядро, а 48692,7 га – буферну зону. Понад 70%

території об'єкта розташовані в Україні. Цей об'єкт на світовому рівні становить надзвичайну цінність як взірець недоторканих природних комплексів помірних лісів. Він репрезентує найзавершеніші й найповніші екологічні моделі, де відображено процеси, що відбуваються в чистих та мішаних лісостанах за різноманітних природно-кліматичних умов.

6. *Резиденція православних митрополитів Буковини і Далмації* (2011 р.) – визначна пам'ятка архітектури міста Чернівці, Україна. Побудована на місці старого єпископського палацу в 1864–1882 рр. Нині тут розташувались центральні корпуси Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

3. *Кримський рекреаційний регіон* – найпопулярніший, всесвітньо відомий санаторно-курортний та оздоровлювальний регіон України. У Криму функціонує понад 700 лікувально-оздоровлювальних закладів, зокрема 128 санаторіїв та пансіонатів з лікуванням, 130 будинків відпочинку та пансіонатів. їх загальна рекреаційна місткість складає 207,2 тис. місць.

Найпопулярнішими курортами на заході Криму є Євпаторія, Саки, на півдні - Ялта, Алушта, Гурзуф. Відомим в Україні є Західно-Причорноморський рекреаційний регіон у межах Одеської, Миколаївської і Херсонської областей. Популярністю в цьому регіоні користуються такі райони: Кароліно-Бугаз, Чорноморка, Шабо, а також Скадовськ, Коблево, Сергіївка, що простягається смугою завширшки 1-3 км уздовж Чорного моря.

Карпатський рекреаційний регіон займає територію у межах Закарпатської, Івано-Франківської, Чернівецької та Львівської областей. У його межах зосереджена третина рекреаційного потенціалу України. Тут налічується близько 800 джерел мінеральної води практично всіх бальнеологічних типів.

Більшу частину території України займає Центрально українська рекреаційна зона, яка включає Придніпровський, Донецький, Подільський та Придністровський рекреаційні регіони. Основними рекреаційними ресурсами цієї зони є помірний континентальний клімат, густа річкова мережа, чимало водосховищ, а також грязі і мінеральні води.

Частина *Поліської рекреаційної зони* сьогодні фактично закрита для масового відпочинку та оздоровлення через шкідливий вплив Чорнобиля. Вагоме місце у цій зоні займає Західно-Поліський рекреаційний район з центром у Шацьку, де налічується до 30 прісноводних озер. Тут

зосереджено 74 рекреаційні заклади. Найбільшу цінність мають водокліматичні і лісові ресурси.

Питання для самоконтролю

1. Наведіть приклади використання природних туристсько-рекреаційних ресурсів України у туристичній діяльності.
2. Назвіть найбільш відомі пам'ятки історії та архітектури західних регіонів України.
3. Розкрийте передумови та перспективи розвитку подієвого туризму в Україні.
4. Назвіть об'єкти списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, що розташовані на території України.
5. Які виділяють рекреаційні регіони в межах України? Дайте їм коротку характеристику.

Лекція 7

Проблеми та перспективи туристсько-рекреаційної діяльності в світі

План

1. Фактори, що гальмують розвиток світової туристичної індустрії.
2. Прогнози та перспективи туристсько-рекреаційної діяльності у світі.
  1. Основні фактори, що хвилюють та стримують подорожуючих:
    - *війна, неспокій, політична нестабільність*: вплив цього фактора дуже суттєвий і стосується він не лише держави, в якій спостерігається політичний неспокій, але й країн, сусідніх із нею;
    - *екологічні проблеми*: цей фактор характерний, насамперед, для України, у зв'язку з аварією на Чорнобильській АЕС в 1986 р. Негативний ефект екологічного чинника посилюється також його довгостроковим характером, адже зміна свідомості суспільства відбувається набагато повільніше, ніж ліквідація наслідків екологічної катастрофи;
    - *хвороби та епідемії*: вплив цього фактора особливо істотний для африканського континенту. На сьогоднішній день обсяги туризму в цьому регіоні не перевищують 2% від світового рівня;
    - *природні катаклізми та катастрофи*: складність впливу цього фактора полягає в тому, що природні катастрофи можуть відбуватись

практично в будь-якому регіоні, а передбачити і попередити їх фактично неможливо. Великого значення набуває психологічний аспект, що стримує туриста від поїздки до регіонів, які потерпіли від стихійного лиха, навіть після ліквідації наслідків природних катастроф;

- *злочинність*: на розвиток туристичної діяльності впливають не лише поодинокі випадки нападу, пограбування або навіть вбивства туристів, але й сплановані терористичні акти.

2. Основні тенденції розвитку світового туризму характеризуються наступними особливостями:

- тяжінням до незайманої природи, що асоціюється з поняттям краси, і у зв'язку з цим розвитком екологічного туризму;

- поширенням індивідуальних туристських подорожей;

- розвитком елітарного туризму (мисливського, наукового, конгресного);

- розвитком нетрадиційних (екстремальних) видів туризму.

Перспективними туристичними напрямками визнані наступні:

- *пригодницький туризм*: у світі залишається все менше не досліджених туристами регіонів. Справжніх романтиків приваблюють найвіддаленіші куточки Землі, гірські вершини і морські глибини. Нові туристичні потреби вимагають розробки відповідного туристичного продукту;

- *круїзи*: цей сектор туризму розвивається феноменально швидкими темпами. В світі будується 42 восьмипалубних круїзних теплоходи, місткістю до 6200 пасажирів кожен;

- *екологічний туризм*: головна мета екотуризму – збереження навколишнього середовища та забезпечення мінімального згубного впливу людини на природу. Можна організовувати як тематичні пізнавальні тури для любителів екотуризму, так і тури для відпочиваючих на курортах, з відвідуванням національних заповідників.

- *культурно-пізнавальний туризм*: найбільші потоки туристів, подорожуючих з пізнавальною метою, спостерігаються в Європу, Азію та на Близній Схід. Для невеликих груп туристів можна організовувати пізнавальні тури у вигляді одноденних екскурсій з відвідуванням пам'ятників культури;

- *тематичний туризм*: цей вид туризму передбачає підвищену зацікавленість до конкретного явища, наприклад до кліматичних умов певної місцевості або тематичних парків як місць відпочинку.

За прогнозами ВТО, в ХХІ столітті очікується туристичний бум: кількість подорожуючих у світі до 2020 року зросте до 1,6 млрд. чоловік за рік, що означає збільшення туристичних прибуттів у 2,4 рази порівняно з 2000 роком. Передбачається, що при щорічному зростанні на 8% кількість туристичних прибуттів в Китай досягне до 2020 року 137,1 млн. осіб. Другим за популярністю туристичним напрямком стануть США (102,4 млн.), далі – Франція (93,3 млн.), Іспанія (71,0 млн.), Гонконг (59,3 млн.).

Питання для самоконтролю

1. Назвіть фактори, що гальмують розвиток світового туризму.
2. Які види туризму будуть найбільш привабливими у найближчій перспективі?
3. Які регіони та країни світу акумулюватимуть найбільші потоки подорожуючих? Які прогнози щодо перерозподілу туристичних потоків між регіонами світу?

4. Словник основних термінів

Агломерація рекреаційна – взаємообумовлене поєднання населених пунктів, що розвиваються на певній території на основі спільності використання рекреаційних ресурсів та інфраструктури, об'єднаних між собою багатосторонніми зв'язками в територіально-господарську систему, що забезпечує рекреаційні потреби населення.

Балунінг – катання туристів на повітряних кулях (теплових аеростатах, теплових повітряних кулях), прогулянка, подорож на них.

Бальнеологічні ресурси – природні лікувальні речовини, що використовуються для немедикаментозного лікування на курортах і в позакурортних умовах.

Відпочинок – специфічна сфера життя і діяльності людини; в містобудівному аспекті - просторова організація вільного часу, поєднання природного і штучно створеного матеріального середовища, що перебуває в тісній взаємодії з виробництвом і житлом.

Внутрішній туризм – це тимчасовий виїзд громадян конкретної країни з постійного місця проживання до місцевості у межах національних кордонів з метою відпочинку, лікування, задоволення пізнавальних інтересів, занять спортом, розваг тощо.

Гід (екскурсовод) – особа, яка володіє інформацією про країну (місцевість) перебування, визначні місця, об'єкти показу, а також мовою цієї країни чи мовою іноземних туристів, яких приймають, або загальнозрозумілою для них мовою, надає екскурсійно-інформаційні, організаційні послуги та кваліфіковану допомогу учасникам туру в межах договору про надання туристичних послуг.

Екологічні стежки – екскурсійні маршрути, які прокладаються в межах найбільш відвідуваних територій з метою духовного і фізичного розвитку особистості.

Екскурсант – тимчасовий відвідувач, що перебуває в країні відвідування менше 24 год.

Інформаційні туристичні ресурси – сукупність форм і видів інформації про конкретну територію чи об'єкти, про історію території, про культуру, природу і населення, отримана туристами безпосередньо під час подорожі, у процесі підготовки до неї чи після подорожі.

Історико-культурні туристичні ресурси – це сукупність пам'яток матеріальної та духовної території, мають пізнавальну цінність і можуть бути використані для туристичної діяльності.

Круїз – морська або річкова туристська подорож, як правило, по замкненому колу на одному теплоході за встановленим маршрутом із зупинками в місцях, що викликають певний інтерес у туристів або у відправних пунктах екскурсій.

Культурна та природна спадщина – сукупність об'єктів та явищ, що презентують історію, культуру та природу окремих країн і регіонів; ресурсна основа розвитку туризму.

Курортна зона – територія зі сприятливими для відпочинку та лікування кліматичними умовами та високою естетичною привабливістю пейзажу (морські, озерні, річкові узбережжя, бальнеологічні комплекси на базі термальних і мінеральних джерел).

Мистецькі пам'ятки – це пам'ятки професійних і народних художніх промислів, а також музеї, які експонують пам'ятки образотворчого, декоративно-ужиткового та інших видів мистецтва.

Міжнародний туризм – тимчасове відвідування іноземцями території іншої держави з метою отримання туристичних послуг і туристичного продукту (в'їзний туризм) та виїзд громадян із туристичною метою за межі країни постійного проживання (виїзний туризм).

Міста-курорти – урбанізовані території, функції яких спрямовані на задоволення потреб у лікуванні (з переважанням помірною режиму) або

в розвагах; характеризуються значною кількістю технічних систем, розвиненою сферою обслуговування, що становить основу рекреаційної системи, і майже повністю зміненою, значно окультуреною, «вторинною» природою.

Національний природний парк – територія, на якій представлені одна чи кілька екосистем, в основному мало або зовсім не змінених людиною, що становлять науковий, освітній, рекреаційний та естетичний інтерес.

Національний туристичний продукт – сукупність наявних туристичних ресурсів держави, на основі якої формуються туристичні пропозиції шляхом створення, просування і реалізації конкретних туристичних продуктів, спрямованих на залучення іноземних туристів, а також формування іміджу країни.

Пам'ятка містобудування – унікальний містобудівний комплекс, у межах якого сконцентровано визначні пам'ятки історії та культури світового (за списками ЮНЕСКО), загальнодержавного та місцевого значення.

Пам'ятки історії – це меморіальні пам'ятки, пов'язані з історичними подіями, національно-визвольними змаганнями, війнами, бойовими традиціями, та пам'ятники учасникам історичних подій, національно-визвольних змагань і війн, а також відомим діячам історії.

Парарекреаційні ресурси – об'єкти, явища природного, природно-антропогенного, суспільно-історичного, біосоціального, подійного походження, які ні юридично, ні фактично не залучені до туристської індустрії, але характеризуються певним пізнавально-туристським потенціалом (зруйновані або перепрофільовані сакральні споруди, історичні кладовища або окремі поховання, цікаві об'єкти природи, історичні комунікації, окремі інженерні споруди або їх елементи, суспільні події тощо).

Пекідж-тур – будь-який тур (індивідуальний або груповий), що складається з деякого набору послуг (перевезення, розміщення, харчування, екскурсії тощо), загальна продажна вартість якого дорівнює сумі вартості його елементів.

Пляж – елементарний природно-територіальний комплекс (фація); пологий намитий берег, що утворився в результаті дії прибою і складений наносами (найчастіше піском, гравієм чи галькою).

Подорож – поїздка або пересування пішки до іншої, ніж постійне місце проживання, місцевості або країни з будь-якою метою, що включає заняття, що оплачується, в цій місцевості або країні.

Природні туристичні ресурси – це природні, тобто кліматичні, водні, геологічні, ґрунтові, фітолікувальні та ландшафтні, а також природно-антропогенні (національні природні парки, заповідники, пам'ятки природи та ін.), які володіють комфортними умовами і можуть бути використані для туристичної діяльності.

Рекреаційна діяльність – система заходів, пов'язаних з використанням вільного часу для оздоровчої, культурно-пізнавальної діяльності людей на спеціалізованих територіях, які розташовані поза межами їх постійного проживання; характеризується, в порівнянні з іншими напрямками діяльності, відносною різноманітністю поведінки людей і самоцінністю процесу.

Рекреаційний потенціал – сукупність природних, соціальних, інфраструктурних і культурно-історичних передумов, сприятливих для організації рекреаційної діяльності на певній території.

Рекреаційний простір – частина соціального простору, що використовується для рекреаційної діяльності; формується внаслідок діяльності відпочиваючих і організаторів відпочинку.

Рекреаційні ресурси – сукупність природних, природно-технічних, соціально-економічних комплексів та їх елементів, що сприяють відновленню та розвитку фізичних і духовних сил людини, її працездатності і при сучасній та перспективній структурі рекреаційних потреб і техніко-економічних можливостях використовуються для прямого і опосередкованого споживання та надання курортних і туристських послуг.

Рекреаційно-туристичні ресурси – природні та культурно-історичні комплекси та їх елементи, які при сучасній та перспективній структурі рекреаційних потреб і техніко-економічних можливостях виступають цільовими об'єктами рекреаційно-туристського споживання як вихідні елементи для виробництва комплексних туристських послуг.

Рекреація – форма соціального руху і антропогенного впливу на природні комплекси, мета якого полягає у відновленні людиною психофізичної енергії, втраченої в процесі трудової, навчальної, побутової діяльності тощо.

Ресурсно-рекреаційний паспорт території – посвідчення певного просторового об'єкту, що розкриває наявність, структуру,

спеціалізацію, використання природних, природно-антропогенних, соціальних, біосоціальних рекреаційних ресурсів в його межах; зведення кількісних і якісних показників і характеристик, що розкривають рекреаційно-туристську спеціалізацію певної територіальної одиниці (держави, окремої адміністративно-територіальної одиниці міста тощо).

Санаторій – рекреаційне підприємство (низова ТРС), лікувально-профілактичний заклад, призначений переважно для курортного лікування на основі використання клімато- та фізіотерапії, дієти, спеціального режиму дня тощо.

Спелеотуризм – один з видів активного туризму, основним фактором розвитку якого є наявність спелеоресурсів (печери, лійки, підземні озера та інші карстові форми).

Суб'єкт туризму – це турист, який задовольняє свої рекреаційні потреби та характеризується певними рисами, властивостями і станами (фізіологічними, психологічними, екологічними, економічними, соціальними тощо).

Суб'єкти рекреації – люди, що здійснюють рекреаційну діяльність відповідно до своїх стандартів.

Суб'єкти туристичної діяльності – це підприємства, заклади, організації незалежно від форм власності, а також фізичні особи, які зареєстровані відповідно до чинного законодавства на здійснення діяльності з надання туристичних послуг.

Суперточка-тур – локальна (просторово обмежена) територія антропогенного («синтетичного») або природного походження, що являє собою унікальне поєднання природних компонентів (пейзажне різноманіття, атрактивність ландшафтів) і характеризується суттєвою соціально-історичною значимістю подій, які відбувались (відбуваються) в її межах або в межах простору, який візуально сприймається з цього місця.

Територіальна рекреаційна система – форма організації рекреаційної діяльності на певній території, що забезпечує функціональний взаємозв'язок, взаємодію та координацію всіх підсистем, блоків і елементів рекреаційного господарства для надання послуг відпочинку.

Товари – матеріальна складова специфічних товарів туристичного продукту: туристичні картосхеми, карти, буклети, сувеніри, туристичне спорядження, а також неспецифічні - більшість товарів, дефіцитних у постійному місці проживання, або значно дешевших.

Тур – це комплекс послуг, оформлених у вигляді туристичного пакету, які можуть бути реалізованими на певному маршруті й у конкретно визначений час.

Турагент – співробітник туристичної фірми або фірми, що купує тури, розроблені туроператорами, випускає на ці тури путівки і реалізує їх споживачеві.

Туризм – це тимчасовий виїзд (подорож) осіб з постійного місця проживання з пізнавальною, оздоровчою, професійно-діловою, спортивною, релігійною та іншою метою на термін від 24 годин до одного року поспіль, без зайняття оплачуваною діяльністю в місці тимчасового перебування (Закон України «Про туризм» від 15.09.1995 р.).

Турист – особа, яка здійснює подорож по Україні або до іншої країни з не забороненою законом країни перебування метою на термін від 24 годин до одного року без здійснення будь-якої оплачуваної діяльності та із зобов'язанням залишити країну або місце перебування в зазначений термін.

Туристична доступність – властивість об'єкту, що характеризує можливість у оптимальний спосіб забезпечити доступ туриста в процесі туристичного споживання.

Туристична індустрія – сукупність різних суб'єктів туристичної діяльності (туристичні фірми, агенції й оператори, а також готелі, туристичні комплекси, кемпінги, мотелі, пансіонати, підприємства харчування, транспорту, заклади культури, розваг, спорту та ін.), що забезпечують прийом, обслуговування та перевезення туристів.

Туристичне споживання (використання) – це витрачання доходу, створеного індивідуумами, з метою придбання туристичних товарів і послуг для задоволення визначених туристичних потреб чи бажань у конкретному місці призначення у визначений час.

Туристичний об'єкт – природний або антропогенний об'єкт, придатний для використання в туризмі.

Туристичний продукт – попередньо розроблений комплекс туристичних послуг, який поєднує не менше ніж дві такі послуги, що реалізується або пропонується для реалізації за визначеною ціною, до складу якого входять послуги перевезення, послуги розміщення та інші туристичні послуги, не пов'язані з перевезенням і розміщенням (послуги з організації відвідувань об'єктів культури, відпочинку та розваг, реалізації сувенірної продукції тощо).

Туристично-екскурсійні послуги – це послуги, що передбачені в путівці та надаються закладами з розміщення, харчування, транспортними підприємствами, екскурсійними бюро, а також входять до складової частини туристичного продукту.

Туристська інфраструктура – сукупність шляхів сполучення та місць розміщення, транспортних засобів, комунікацій та різних установ, необхідних для стабільного функціонування туристських комплексів.

Туристська сезонність – щорічна зміна в активності туристської діяльності (зумовлена зміною пір року), що проявляється в коливанні чисельності туристів.

Туристське враження – комплекс емоцій, здебільшого позитивних, духовний і фізичний стан туриста, що сформувалися під впливом споживання туристичних послуг, придбання туристичних товарів, споживання туристичного продукту.

Туристський інтерес – перспектива одержання туристом об'єктивної інформації, позитивних емоцій або потенційна можливість задовольнити заплановану потребу туриста в конкретній, на початку частково відомій, туристичній послугі, туристичному товарі й туристичному продукті, заснованих на певному комплексі туристичних ресурсів, що є об'єктами туристського інтересу.

Туристський маршрут – шлях, порядок подорожі тургруп через певні пункти проходження за заздалегідь складеним графіком руху.

Туристський рік – проміжок часу, який точно визначає період здійснення туристського обміну протягом календарного року.

Туристський сезон – період найбільш інтенсивного потоку туристів (наприклад, період червень-вересень в літній сезон).

Туристський центр – функціонально-планувальний центр туристської зони, вузловий пункт туристських маршрутів; місце розташування основних підприємств і установ туристського обслуговування, об'єктів господарського призначення, загальних для зони; місце зосередження адміністративних та інформаційних туристсько-екскурсійних служб; територіальне зосередження декількох туристських об'єктів на базі природних, соціальних рекреаційних ресурсів місцевості.

Туристські потоки – специфічний вид міграції населення в незначному часовому періоді без зміни постійного місця проживання, що здійснюється, як правило в рекреаційно-туристських цілях.

Туристсько-рекреаційна зона – це частина території держави із значним природним, рекреаційним та історико-культурним потенціалом,

на якій вводиться спеціальний правовий режим з метою ефективного його використання та збереження, а також активізації підприємницької діяльності у сфері рекреаційно-туристського бізнесу.

Туроператор – гуртова туристична фірма, що розробляє туристичний продукт і комплектує тури, організовує рекламу та проходження туристичного продукту на ринку послуг, визначає його ціни й реалізує через мережу турагентів.

Унікальні ландшафти – природно-територіальні комплекси, що відрізняються своєю індивідуальністю та неповторністю; різноманітні природні утворення - ділянки пустелі, каньйони, лісові масиви, озера тощо.

Уфологічні рекреаційно-туристичні ресурси – вид родієвих ресурсів, формування яких пов'язане з можливою частою появою невпізнаних літаючих об'єктів на певних територіях та проявом інших паранормальних явищ.

Фотосафарі – туристська поїздка з метою фотографування рідкісних тварин і рослин у природних умовах їх існування.

Чартерний тур - подорож, яка виконується поза регулярним розкладом руху транспортного засобу на умовах чартеру, тобто оренди (теплохода, літака, автобуса тощо) на певний рейс або термін.

Шоп-тур – туристська подорож за обраним маршрутом у певний термін з комерційною метою.

5. Завдання для практичних робіт

Практична робота №1

Тема: «Характеристика видів туристсько-рекреаційних ресурсів».

Мета: ознайомитися з видами туристсько-рекреаційних ресурсів, виявити особливості їх зосередження в країнах та регіонах світу та специфіку використання в туристсько-рекреаційній діяльності.

Завдання: (виконується за варіантом)

1. Описати один із видів туристсько-рекреаційних ресурсів.
2. Навести приклади їх використання в туристсько-рекреаційній діяльності окремих країн.
3. Виявити проблеми та визначити перспективи використання даного виду туристсько-рекреаційних ресурсів в туристичній та рекреаційній діяльності.
4. Підготувати доповідь та презентацію.

Варіанти

I. Туристсько-рекреаційні ресурси природного походження:

- 1.1. Ландшафти (каньйони, водоспади, провалля, кратери вулканів тощо).
- 1.2. Морські та океанічні узбережжя, найкращі місця для дайвінгу.
- 1.3. Озера та річки як об'єкти рекреації, пляжно-курортного відпочинку.
- 1.4. Гірські системи та гірськолижні курорти.
- 1.5. Геоморфологічні об'єкти (карстові печери, коралові рифи, відслонення гірських порід тощо).
- 1.6. Національні парки.
- 1.7. Бальнеологічні ресурси та курорти світового значення

II. Суспільні туристичні ресурси:

- 2.1. Археологічні ресурси (давні міста цивілізацій).
- 2.2. Музеї світового значення.
- 2.3. Парки культури та відпочинку.
- 2.4. Нестандартні пам'ятники.
- 2.5. Готелі та ресторани.
- 2.6. Кладовища та місця масової загибелі людей як об'єкти «мрачного» туризму.
- 2.7. Торговельно-розважальні центри як об'єкти шопінг-туризму.

2.8. Технічні споруди, нестандартні будівлі як об'єкти індустріального туризму.

2.9. Центри паломництва християн, мусульман та буддистів як об'єкти релігійного туризму.

III. Події туристичні ресурси

3.1. Гастрономічні фестивалі.

3.2. Карнавали, театралізовані шоу, національні свята.

3.3. Спортивні змагання та фестивалі.

3.4. Музичні конкурси, кінофестивалі, фольклорні обряди.

3.5. Аукціони, покази мод, політичні та економічні форуми.

Максимальна кількість балів за практичну роботу – 15 б. (5 б. - за зміст роботи, повноту розкриття теми, 5 б. - за презентацію, 5 б. - за доповідь, відповіді на запитання)

Практична робота №2

Тема: «Характеристика туристсько-рекреаційних ресурсів країн світу».

Мета: ознайомитися з туристсько-рекреаційними ресурсами країн світу, визначити проблеми та перспективи розвитку туристсько-рекреаційної діяльності.

Завдання: дати характеристику туристсько-рекреаційних ресурсів однієї з країн світу (за вибором студента) за планом та підготувати презентацію.

План характеристики туристсько-рекреаційних ресурсів країни

1. Природні пам'ятки, що є об'єктами туристсько-рекреаційної діяльності.
2. Суспільні туристичні ресурси.
3. Події туристичні ресурси.
4. Об'єкти Світової спадщини ЮНЕСКО.
5. Головні центри туристичної та рекреаційної діяльності.
6. Висновки щодо проблем та перспектив розвитку туристсько-рекреаційної діяльності в країні.

Максимальна кількість балів за практичну роботу – 15 б. (5 б. - за зміст роботи, повноту розкриття теми, 5 б. - за презентацію, 5 б. - за доповідь, відповіді на запитання)

Практична робота №3

Тема: «Аналіз геопросторового розподілу туристичних потоків».

Мета: проаналізувати розподіл та динаміку туристичних потоків між регіонами світу, виявити особливості розвитку туристсько-рекреаційної діяльності.

Завдання: Використовуючи статистичну інформацію, що представлена на офіційному сайті Всесвітньої туристичної організації (<http://www.unwto.org>), заповніть таблицю 1. Проаналізуйте динаміку та регіональну структуру світових туристичних потоків, побудувавши відповідні діаграми та графіки (діаграми структури туристичних потоків за регіонами світу у 2008 р. та 2012 р. та графіки динаміки в'їзду туристів по кожному регіону та в цілому по світу). Зробіть висновки щодо особливостей та перспектив туристсько-рекреаційної діяльності регіонів світу.

Таблиця 1

	В'їзд туристів				
	2008	2009	2010	2011	2012
Європа					
Азія, Австралія та Океанія					
Америка					
Африка					
<i>Всього</i>					

Максимальна кількість балів за практичну роботу – 15 б.

Практична робота №4

Тема: «Аналіз туристичних потоків України».

Мета: проаналізувати туристичні потоки в Україну та з України, виявити особливості розвитку в'їзного та виїзного туризму в країні.

Завдання 1: На основі даних Державної служби статистики України (<http://ukrstat.gov.ua>), заповніть таблицю №1. Побудуйте графіки динаміки туристичних потоків в Україну та з України за період 2002-2012 рр. Виявіть тенденції розвитку туристичної діяльності в Україні за

досліджуваний період та зробіть прогноз щодо перспективної чисельності виїжджаючих з країни туристів та кількості іноземних громадян, що відвідають Україну у найближчі 5 років.

Таблиця №1

Туристичні потоки

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Кількість громадян України, які виїжджали за кордон											
Кількість іноземних громадян, які відвідали Україну											
Сальдо туристичної діяльності											

Завдання 2: На основі даних Державної служби статистики України (<http://ukrstat.gov.ua>), заповніть таблицю №2. Побудуйте графіки динаміки кількості іноземних громадян, які в'їхали в Україну за період 2008-2012 рр. (окремо по кожній країні) та діаграму їх розподілу за метою поїздки (в цілому за досліджуваний період по кожній країні). Проаналізуйте отримані результати та зробіть висновки щодо особливостей відвідування України іноземними громадянами.

В'їзд іноземних громадян в Україну за країнами

Країна	Роки	Кількість іноземних громадян, які в'їхали в Україну, тис. осіб	Із них – за метою поїздки						
			служба, ділова, дипломатична	туризм	приватна	навчання	працевлаштування	імміграція (постійне місце проживання)	культурний та спортивний обмін, релігійна, інша
	2008								
	2009								
	2010								
	2011								
	2012								
Всього									
	2008								
	2009								
	2010								
	2011								
	2012								
Всього									
	2008								
	2009								
	2010								
	2011								
	2012								
Всього									
	2008								
	2009								
	2010								
	2011								
	2012								
Всього									
	2008								
	2009								
	2010								
	2011								
	2012								
Всього									

*Примітка: для аналізу кожний студент обирає п'ять країн з різних регіонів світу.

Максимальна кількість балів за практичну роботу – 15 б.

6. Теми для самостійного опрацювання студентами

1. Процеси глобалізації та регіоналізації в світовому туризмі.
2. Світова спадщина ЮНЕСКО. Список об'єктів світової спадщини ЮНЕСКО в Україні.
3. Всесвітня туристична організація: історія створення та сучасний стан діяльності.
4. Законодавче та правове регулювання туристичної діяльності в різних країнах світу.
5. Види формальностей в міжнародному туризмі.
6. Основні етапи розвитку туризму в світі (початковий, становлення туризму як галузі, формування індустрії туризму, монополізація туристичної індустрії).
7. Особливості формування індустрії туризму в країнах світу.
8. Класифікація туристичних ресурсів польського економіста М. Труаси (1963) і французького економіста П. Дефера (1972).
9. Підходи до класифікації туристсько-рекреаційних ресурсів за різними авторами.
10. Туристичні центри світового значення.
11. Сім чудес світу.
12. Туроператори і турагенти на світовому ринку туристичних послуг.
13. Інформаційні ресурси та їх роль у туризмі.
14. Види оцінки туристсько-рекреаційних ресурсів країни.
15. Туристсько-рекреаційне районування України.

7. Питання до підсумкового модульного контролю

1. Розкрийте сутність понять «туристичні» та «рекреаційні» ресурси.
2. Назвіть види туристичних ресурсів.
3. Охарактеризуйте кількісні та якісні ознаки туристичних ресурсів.
4. Назвіть та охарактеризуйте етапи формування туристсько-рекреаційних ресурсів.
5. Які виділяють класи комфортності туристсько-рекреаційних ресурсів?
6. Які туристичні ресурси називають природними? Назвіть природні туристичні ресурси першого та другого порядку.
7. Дайте визначення поняття «суспільні туристичні ресурси».

8. Які виділяють архітектурні споруди за їх функціональним призначенням?
9. Які туристичні ресурси називаються «подієвими»? Наведіть приклади подієвих туристичних ресурсів.
10. Назвіть відмінності між подієвими ресурсами глобального, регіонального та місцевого рівнів.
11. Які виділяють подієві туристичні ресурси за тематикою?
12. В чому полягає сутність психолого-естетичної оцінки туристичних ресурсів?
13. В чому полягає сутність бальної оцінки туристичних ресурсів?
14. В чому полягає сутність кадастрової оцінки туристичних ресурсів?
15. Дайте визначення понять «туризм», «туристична індустрія», «туристичний продукт».
16. Назвіть фактори, що впливають на розвиток туризму та етапи розвитку світового туризму
17. Назвіть види туризму в залежності від мети поїздки.
18. Назвіть види туризму в залежності від віку туристів.
19. Назвіть види туризму в залежності від інтенсивності туристичних поїздок.
20. Назвіть різновиди ділового туризму.
21. Коли і у зв'язку з якими обставинами була створена Всесвітня туристична організація?
22. З якою подією пов'язано заснування Світової спадщини ЮНЕСКО?
23. Скільки об'єктів (станом на 2012 р.) включає Світова спадщина ЮНЕСКО?
24. Скільки країн мають об'єкти світової спадщини ЮНЕСКО?
25. Охарактеризуйте особливості розподілу об'єктів, що включені до Світової спадщини ЮНЕСКО, за регіонами світу та за їх типами.
26. Назвіть туристичні об'єкти України, що включені до Світової спадщини ЮНЕСКО.
27. Які культурні і природні об'єкти України пропонуються включити до Списку Світової спадщини ЮНЕСКО?
28. Назвіть п'ять туристичних регіонів, запропонованих Світовою Туристичною Організацією.
29. Назвіть найбільш відомі туристичні об'єкти та центри Європи.
30. В чому полягає особливість Центрально-Східноєвропейського туристичного району?
31. Назвіть 8 країн Південно-Східноазіатського туристичного району.
32. Назвіть сім країн Центральноамериканського туристичного району?

33. Назвіть субрегіони Азіатсько-Тихоокеанського туристичного регіону.

34. Яка країна Азії є найбільш привабливою для прихильників езотеричного туризму?

35. Які ресурси переважають в структурі туристсько-рекреаційного потенціалу Центральної та Південної Америки?

36. Які туристичні ресурси найбільше використовуються у туристичній діяльності Саудівської Аравії?

37. Які чинники стримують розвиток туристичної діяльності в Африканському туристичному регіоні?

38. Назвіть чинники розвитку туризму у післявоєнний період?

39. Назвіть чинники, що стримують розвиток світового туризму.

40. Які прогнози щодо розвитку світового туризму та розподілу подорожуючих за регіонами світу.

8. Список рекомендованої літератури

Базова

1. Александрова А.Ю. Международный туризм / А.Ю. Александрова. – М.: Аспект Пресс, 2004. – 470 с.
2. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування / О.О. Бейдик. – К., 2001. – 395 с.
3. Бейдик О.О. Словник-довідник з географії туризму, рекреалогії та рекреаційної географії / О.О. Бейдик. – К.: «Палітра», 1997. – 130 с.
4. Кузик С. П. Географія туризму / С.П. Кузик. – К. : Знання, 2011. – 271 с.
5. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти). 3-є видання з переробками та доповненнями / О.О. Любіцева – К.: «Альтерпрес», 2005. – 436 с.
6. Мальська М. П. Туристичне країнознавство. Європа: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / М. П. Мальська, М. З. Гамкало, О. Ю. Бордун. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 224 с.
7. Мальська М. П. Міжнародний туризм і сфера послуг : [підруч.] / М. П. Мальська, Н. В. Антонюк, Н. М. Ганич. – К. : Знання, 2008. – 661 с.
8. Міжнародний туризм : навч. посіб. / Т. В. Божидарнік [та ін.]. - К. : Центр учбової літератури, 2012. – 307 с.
9. Смаль І.В. Туристичні ресурси світу / І.В. Смаль. – Ніжин: Видавництво Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, 2010. – 336 с.
10. Стафійчук В.І. Туристичне країнознавство: туристичні ресурси світу. Європа, Азія, Австралія та Океанія : [навч. посіб.] / В. І. Стафійчук, О. Ю. Малиновська. – К. : Альтерпрес, 2009. – 427 с.

Допоміжна

1. Александров В.В. Туризм в системі пріоритетів регіонального розвитку / Александров В.В., Вишневіська О.О., Волкова І.І., Грицак Ю.П., Парфіненко А.Ю. – Х.: Видавництво ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2010.
2. Биржаков М.Б. Введение в туризм. Издание 4-е, переработанное и дополненное / М.Б. Биржаков. – СПб.: «Издательский дом Герда», 2002. – 320 с.

3. В'їзний туризм. Навчальний посібник / Коваль П.Ф., Алешугіна Н.О., Андрєєва Г.П., Зеленська О.О., Григор'єва Т.В., Пархоменко О.Г., Дудко В.Б., Михайловський М.О., Бондар С.І. – Ніжин, Видавництво Лук'яненко В.В., 2010. – 304 с.
4. Воскресенский В.Ю. Международный туризм / В.Ю. Воскресенский. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2006 – 255 с.
5. Закон України «Про туризм» від 18.11.2003 р. // ВВР. – 2004.
6. Квартальнов В.А. Туризм: Учебник / В.А. Квартальнов. – М.: Финансы и статистика, 2004. – 320 с.
7. Любіцева О.О. Туризмознавство: вступ до фаху: підручник / О.О. Любіцева, В.К. Бабарицька. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. – 335 с.
8. Мальська М. П. Туристичний бізнес: теорія та практика. Навч. пос. / М.П. Мальська, В.В. Худо. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 424 с.
9. Масляк П.О. Країнознавство : підруч. для студ. та викл. вищ. навч. закл. / П. О. Масляк. – К. : Знання, 2008. – 292 с.
10. Мироненко Н.С. Страноведение: теория и методы: Уч. пособие для вузов / Н.С. Мироненко. – М. : Аспект Пресс, 2001. – 268 с.
11. Панкова Є.В. Туристичне краєзнавство / Є.В. Панкова . – К.: Альтерпресс, 2003. – 352 с.
12. Романов А.А. География туризма. Учебное пособие / А.А. Романов, Р.Г. Саакянц. – М.: Советский спорт, 2002. – 464 с.
13. Романов А.А. Зарубежное туристское страноведение: Учеб. Пособие. – М.: Советский спорт, 2001. – 288 с.
14. Самойленко А.А. География туризма. Учебное пособие / А.А. Самойленко. – Ростов н/Д: «Феникс», 2006. – 368 с.
15. Сапожникова Е.Н. Страноведение: теория и методика туристского изучения стран: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. Заведений / Е.Н. Сапожникова. – М. : Издательский центр «Академия», 2004. – 240 с.
16. Смаль І.В. Географія туризму та рекреація: словник-довідник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. – 208 с.
17. Смаль І.В. Основи географії рекреації і туризму: навчальний посібник. – Ніжин: Видавництво НДПУ імені Миколи Гоголя, 2004. – 264 с.
18. Топчієв О. Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: Навчальний посібник. – Одеса: Астропринт, 2005. – 632 с.
19. Туристичне країнознавство: країни-лідери туризму / Заг. ред. проф. О. О. Любіцевої. – К., 2008. – 434 с.

20. Явкін В.Г. Проблеми географії та менеджменту туризму / Явкін В.Г., Руденко В.П., Король О.Д. та ін. – Чернівці: Рута, 2006. – 260 с.

Інформаційні ресурси

1. Все о туризме. Туристическая библиотека. – <http://tourlib.net/>
2. Державна служба туризму та курортів. – www.tourism.gov.ua.
3. Всесвітня туристична організація. – <http://www2.unwto.org/>
4. Державна служба статистики України. – <http://ukrstat.gov.ua>

9. Вимоги до оцінювання навчальних досягнень студентів

Розподіл балів, які отримують студенти

№ з/п	Форма роботи	Кількість балів
1.	Практична робота №1	15
2.	Практична робота №2	15
3.	Практична робота №3	15
4.	Практична робота №4	15
5.	Підсумковий семестровий контроль (залік)	40
	<i>Разом</i>	<i>100</i>

Умови допуску студента до підсумкового семестрового контролю:

- відвідування лекційних занять;
- виконання всіх практичних робіт.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для заліку
90 – 100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
60-69	D	
50-59	E	
1-49	FX	не зараховано

Список використаних джерел

1. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України : Методологія та методика аналізу, термінологія, районування : Монографія / О. О. Бейдик. – К. : Київський ун-тет, 2001. – 395 с.
2. Бейдик О.О. Словник-довідник з географії туризму, рекреалогії та рекреаційної географії. – К.: «Палітра», 1997. – 130 с.
3. Кузик С. П. Географія туризму / С.П. Кузик. – К. : Знання, 2011. – 271 с.
4. Мальська М. П. Туристичне країнознавство. Європа: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / М. П. Мальська, М. З. Гамкало, О. Ю. Бордун. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 224 с.
5. Мальська М. П. Туристичний бізнес: теорія та практика. Навч. пос. / М.П. Мальська, В.В. Худо. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 424 с.
6. Мальська М. П. Міжнародний туризм і сфера послуг : [підруч.] / М. П.Мальська, Н. В. Антонюк, Н. М. Ганич. – К. : Знання, 2008. – 661 с.
7. Міжнародний туризм : навч. посіб. / Т. В. Божидарнік [та ін.]. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 307 с.
8. Смаль І. В. Географія туризму та рекреація : словник-довідник / І. В. Смаль. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2010. – 201 с.
9. Смаль І.В. Туристичні ресурси світу / І.В. Смаль. – Ніжин: Видавництво Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, 2010. – 336 с.
- 10.Топчієв О. Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: Навчальний посібник. – Одеса: Астропринт, 2005. – 632 с.

Навчально-методичне видання

Кулешова Г.О.

Туристсько-рекреаційні ресурси світу:
методичні вказівки для самостійної роботи студентів

Підписано до друку 04.09.2012. Формат 60×84/16.
Гарнітура Таймс. Папір офсетний. Друк різнографічний.
Ум.-друк. арк. 3.3 Наклад 30 прим.

Надруковано: ФОП Грицак С.Ю., 61103, м. Харків, вул. Дерев'янка 7, к. 86
тел. (057)343-75-62, e-mail: ekograf@i.ua
Свідотство про державну реєстрацію №04058835Ф0040482 від 01.04.2000